

TAMPEREEN YLIOPISTO

“Aikuisen tuki on usein ihan konkreettista läsnäoloa”

- Icehearts-tyttötyö sosiaalisen pääoman vahvistajana

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

MIKKO SARIMAA

Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

MIKKO SARIMAA: „Aikuisen tuki on usein ihan konkreettista läsnäoloa“ - Icehearts-tyttötyö sosiaalisen pääoman vahvistajana

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 68 sivua

Huhtikuu 2017

Tiivistelmä

Tutkimus kartoittaa Icehearts-tyttötyötä ja sen yhteistoimintaa koulun kanssa. Icehearts on lasten ja nuorten syrjäytymistä ennaltaehkäisemään pyrkivä varhaisen puuttumisen toimintamalli, joka toimii sekä koulussa että vapaa-ajalla. Iceheartsissa perustetaan urheilujoukkue, jonka toiminta jatkuu samojen lasten kanssa esikoulun lopusta täysi-ikäisyyteen asti. Joukkueen toimintaa johtaa sama kasvattaja 12 vuoden ajan.

Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta lasten ja nuorten kasvun tukemisessa ja koulun kasvatustyötä tukevan toiminnan mahdollisuuksista vahvistaa lasten ja nuorten sosiaalista pääomaa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimi sosiaalisen pääoman käsite ja sen alakäsitteet sosiaalinen tuki, sosiaalinen kontrolli sekä sosiaalinen alkupääoma. Tutkimus oli menetelmältään kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineistona toimivat Icehearts-kasvattajan ja Iceheartsin yhteistyökoulun erityisluokanopettajan kirjoittamat blogitekstit Icehearts-tyttöjoukkueen toiminnasta vantaalaisessa koulussa. Mukana oli 34 blogitekstiä vuosilta 2014–2015. Aineiston analyysimenetelmänä toimi sisällönanalyysi ja teemoittelu.

Tutkimustulosten mukaan Icehearts-toiminta vahvistaa lasten sosiaalista alkupääomaa ja heidän sosiaalisista verkostoistaan saamaansa sosiaalista tukea, erityisesti kasvattajalta saadun emotionaalisen tuen sekä tunteiden säätelyn kautta. Tärkeässä asemassa on lasten ja kasvattajan välille syntyvä luottamussuhde. Icehearts toimii myös siltana lasten vapaa-ajan ja koulun välillä.

Koulun kanssa yhteistyössä toimiessaan Icehearts voi toimia koko kouluyhteisön tukena ja voimavarana, auttaa opettajia lasten yksilöllisessä kohtaamisessa ja kasvattamisessa ja keventää opettajan työtaakkaa. Moniammatillisen yhteistyön kautta Icehearts-toiminta voi lisätä koko kouluyhteisön sosiaalista pääomaa. Myös koululta vaaditaan luottamusta kasvattajaa kohtaan toimivan yhteistyön edellytyksenä.

Kolmanneksi Icehearts toimii lasten vapaa-ajalla. Tulosten mukaan Icehearts edistää lasten sosiaalisten verkostojen syntymistä ja vahvistumista urheilujoukkueen muodostaman vertaisyhteisön välityksellä. Monikulttuurisista tai sosioekonomisesti heikoista taustoista tulevat tytöt saavat tukea urheilun harrastamiseen ja liikkumiseen ja lisää edellytyksiä kotoutumiselle sekä kulttuurien väliselle ymmärrykselle.

Tutkimuksen perusteella kiinnostavia jatkotutkimusaiheita olisivat esimerkiksi lastensuojelun prosessin läpikäyneiden tyttöjen elämäntarinoiden ja sosiaalisen pääoman vertailu Icehearts-tyttöjen tarinoihin joukkueen toiminnan päätyttyä. Toinen kiinnostava kohde voisi olla sosiaalisen pääoman tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tarvittavien valmiuksien ja ymmärryksen kehittämiseen liittyvä tutkimus opettajankoulutuksessa tai täydennyskoulutuksessa.

Avainsanat: sosiaalinen pääoma, sosiaalinen tuki, sosiaalinen kontrolli, sosiaalinen alkupääoma moniammatillinen yhteistyö, syrjäytyminen, lapsi, vapaa-aika

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	4
2	ICEHEARTS	7
2.1	ICEHEARTSIN TOIMINTA-AJATUS	7
3	SOSIAALINEN PÄÄOMA LASTEN JA NUORTEN RESURSSINA	9
3.1	SOSIAALINEN PÄÄOMA	9
3.2	SOSIAALISEN PÄÄOMAN YHDISTÄVÄT JA SITOVAT MUODOT	13
3.3	SOSIAALINEN TUKI JA SOSIAALINEN KONTROLLI	14
3.4	KOTI, KOULU JA SOSIAALINEN ALKUPÄÄOMA	17
3.5	AIEMPAA TUTKIMUSTA ICEHEARTSISTA	18
4	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	20
4.1	TUTKIMUKSEN TAVOITE	20
4.2	METODOLOGISET VALINNAT	21
4.3	TUTKIMUSAINEISTO JA SEN ANALYYSI	23
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	27
5.1	SOSIAALINEN ALKUPÄÄOMA JA SOSIAALINEN TUKI	27
5.1.1	<i>Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki</i>	30
5.1.2	<i>Emotionaalinen tuki ja tunteiden säätely</i>	33
5.2	ULKOPUOLISESTA TOIMIJASTA OSAKSI KOULUN YHTEISÖÄ	37
5.2.1	<i>Koulun yhteistyö ulkopuolisen tahon kanssa</i>	38
5.2.2	<i>Icehearts koulun arjessa</i>	40
5.2.3	<i>Moniammatillinen yhteisö lapsen tukena</i>	46
5.3	ICEHEARTS LASTEN VAPAA-AJALLA	48
5.3.1	<i>Lasten ja nuorten vapaa-ajan merkitys sosiaalisten suhteiden syntymisessä</i>	49
5.3.2	<i>Urheilu ja sosiaalinen pääoma</i>	52
5.3.3	<i>Monikulttuuriset nuoret ja vapaa-ajan toiminta</i>	55
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	58
6.1	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	60
6.2	LOPUKSI	63
7	LÄHTEET	64

1 JOHDANTO

Yksi kasvattaja viettää saman ryhmän kanssa kaksitoista vuotta, esikoulusta tai koulun aloituksesta täysi-ikäiseksi asti. Tämä on Iceheartsin toiminnan perusajatus. Yksikään opettaja ei vietä yhden ryhmän kanssa lähellekään näin pitkää aikaa, kuten ei moni muukaan aikuinen omaa perhettä lukuun ottamatta. Icehearts kokoaa oman joukkueen lapsista, joista on noussut erityinen huoli yhteistyössä kasvattajien ja sosiaalitoimen henkilöstön kanssa. Lisäksi joukkueeseen otetaan lapsia, joilla ei välttämättä olisi muutoin mahdollisuuksia harrastaa esimerkiksi taloudellisten edellytysten vuoksi. Kaksikymmentä vuotta sitten toiminta alkoi poikien jääkiekkjoukkueella Vantaan Hakunilassa. Nykyisin mukana on yli 500 lasta kymmenessä kaupungissa. Erilaisia lajeja pelaavia joukkueita on 28. (Icehearts 2017.)

Ensimmäisen joukkueen perustivat Ilkka ja Ville Turcka vuonna 1996 Vantaalla, ja toinen joukkue seurasi vuonna 2001. Ensimmäinen joukkue pääkaupunkiseudun ulkopuolelle perustettiin vuonna 2008. Toiminta on kasvanut viime vuosina vauhdikkaasti, ja paikallisten yhdistysten kattojärjestöksi perustettiin Suomen Icehearts ry. (Wickström 2014) Tyttötyön laajentaminen on toiminnassa yksi tulevaisuuden tavoitteista.

Ensimmäinen tyttöjen joukkue perustettiin vuonna 2014 vantaalaiselle koululle. Tyttöjoukkueelle ei vielä ole löytynyt yhtä selkeää lajia. Pelaaminen on kuitenkin vain osa toimintaa, sillä joukkuetta vetävän Icehearts-kasvattajan tehtävänä on tukea lapsia sosiaalisissa ja käytännön taidoissa sekä toimia heidän tukenaan niin koulussa kuin vapaa-ajalla. Hän saattaa auttaa lapsia ja heidän perheitään kotona tai olla opettajan apuna koulupäivän aikana. Kasvattajan toiminta on siis melko kokonaisvaltaista ja joustavaa. Joukkue muodostaa yhteisön, jossa sosiaalisten ja elämäntaitojen opettelu on mahdollista.

Icehearts kiinnostaa minua, sillä näen lasten ja nuorten tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen tärkeänä yhteiskuntamme tulevaisuuden sekä monien lasten ja nuorten henkilökohtaisten elämänkohtaloiden kannalta. Icehearts on ajankohtainen ja yhteiskunnassa näkyvästi esillä oleva

työmuoto, joka on saavuttanut useita palkintoja ja tunnustusta. Useat kunnat haluavat perustaa joukkueita, ja opiskelupaikkakunnallani Tampereelläkin on aloittanut kaksi joukkuetta.

Tutkin Iceheartsia sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Sosiaalinen pääoma on käsitteenä mielenkiintoinen, ja sitä on sovellettu suomalaisessa tutkimuksessa melko niukasti lasten ja nuorten näkökulmasta. Kuitenkin sosiaalisen pääoman käsite voi olla antoisa työväline, kun tutkitaan lasten ja nuorten maailmaa. Tässä tutkimuksessa lähestyn sosiaalista pääomaa erityisesti Colemanin (1988) määritelmän pohjalta, täydentäen määrittelyä Ellosen (2008), Pulkkinen (2002) ja Tolosen (2009) avulla. Näen sosiaalisen pääoman sekä yksilön, että yhteisön käytettävissä olevana resurssina, joka muodostuu sosiaalisesta tuesta, sosiaalisesta kontrollista, yksilöiden ja ryhmien välisistä verkostoista ja keskinäisestä luottamuksesta.

Tutkin kandidaatintyössäni (Sarimaa 2015) kouluvierailuja koulun kasvatus- ja opetustyön tukena ja tuloksissani päädyin siihen, että koululla käyvät ulkopuoliset vierailijat voivat olla tasoittamassa sosiaalisen pääoman epätasaista jakautumista. Ellonen on väitöstutkimuksessaan (2008) yhdistänyt sosiaalisen pääoman nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen, jotka voivat vaikuttaa syrjäytymiseen. Ellosen (2008) tutkimuksen mukaan nuorten riski masentua tai alkaa tehdä rikkeitä kasvaa nimenomaan sosiaalisen pääoman jakautuessa epätasaisesti kouluyhteisön sisällä. Nähdäkseni Icehearts-toiminta voi olla tasaamassa näitä eroja. Icehearts-tyttötyö on laajasti opinnäytetasolla tutkitulle Iceheartsille uusi aluevaltaus. Tyttöjoukkueen toiminta on hieman erilaista kuin poikajoukkueiden, mutta sitä ohjaavat samat periaatteet.

Tutkimalla sosiaalista pääomaa Icehearts-toiminnassa tavoitteenani on vahvistaa ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta sen koskettaessa lapsia ja nuoria heidän kokemuspiirissään, koulussa ja sen ulkopuolella. Samalla tavoitteenani on katsoa Icehearts-toimintaa sosiaalisen pääoman antamien linssien läpi lisätäkseen ymmärrystä toiminnan vahvuuksista tieteellisestä näkökulmasta. Saavutettua ymmärrystä voi hyödyntää jatkotutkimuksissa sekä lasten ja nuorten parissa Icehearts-työn ulkopuolellakin.

Tutkimukseni etenee Icehearts-toiminnan esittelystä pääasiallisen teoreettisen viitekehitykseni eli sosiaalisen pääoman tarkasteluun. Tarkastelen sitä ensin klassisten teoreetikkojen näkökulmasta, minkä jälkeen syvennyn käsitteeseen lasten ja nuorten näkökulmasta ja siihen, miten sitä on käytetty kotimaisessa tutkimuksessa. Seuraavassa osiossa perustelen metodologisia ja tieteenfilosofisia ratkaisujani, esittelen aineistoni, sekä avaan analyysini vaiheita. Tutkimuksen

varsinaiseen ytimeen eli aineistoni analyysiin etenen luvussa viisi, jonka jälkeen tiivistän vielä tutkimukseni johtopäätökset ja pohdin tulosteni merkittävyyttä ja luotettavuutta.

2 ICEHEARTS

Tässä luvussa esittelen Icehearts-toiminnan pääpiirteet ja toiminnan historiaa. Tutkimukseni käsittelee Icehearts-työtä sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Icehearts-toiminnan tavoitteena on ennaltaehkäistä syrjäytymistä, edistää sosiaalisia taitoja ja luoda lapsille pitkäkestoinen ja turvallinen aikuisen läsnäolo läpi kasvun nivelvaiheiden. Icehearts perustaa koulun alkaessa urheilujoukkueen, jonka kanssa kasvattaja viettää aikaa ja tukee lapsia vapaa-ajalla ja koulussa. Joukkueen tavoitteena on toimia saman kasvattajan johdolla pitkällä aikavälillä noin kaksitoista vuotta eli koulun aloituksesta täysi-ikäisyyteen asti. Ajatuksena on, että joukkueeseen päästään, ei jouduta. (Icehearts 2017)

2.1 Iceheartsin toiminta-ajatus

Icehearts on varhaisen puuttumisen toimintamalli, joka tarjoaa pitkäkestoista ja ammatillista kasvun tukea sellaisille lapsille, joista on huomattu erityinen huoli. Joukkueeseen valitaan lisäksi lapsia, joilla ei olisi erilaisista syistä mahdollisuuksia harrastustoimintaan. Iceheartsin mukaan tyypillinen toiminnassa mukana oleva lapsi on maahanmuuttajan, suurperheen tai yksinhuoltajan lapsi. Näillä perheillä resurssit harrastustoimintaan ovat usein rajalliset. (Icehearts 2017)

Lasten noin kymmenen hengen ydinryhmä valitaan mukaan joukkueeseen, kun lapset ovat noin kuusivuotiaita. Valinta tapahtuu yhteistyössä kunnan sosiaalitoimen, varhaiskasvatuksen ja koulun henkilökunnan kanssa. Myöhemmin joukkuetta täydennetään siten, että mukana on maksimissaan noin 20-25 lasta. (Icehearts 2017) Iceheartsin mukaan aloitusryhmän pienuus johtuu aloittavan joukkueen kantokyvyn rajallisuudesta. Joukkueen kokoamisprosessia ovat tutkineet esimerkiksi Tiitinen (2013) sekä Hiilinen ja Takkinen (2014).

Icehearts-toimintamallissa urheilu on mukana välinearvona, ja joukkeiden tavoite ei ole urheilussa menestyminen. Periaatteena on, että kaikki pelaavat ja osallistuvat eivät ainoastaan taitavimmat. Urheilun ja liikkumisen tehtävänä on ehkäistä ylipainoa ja kohottaa toiminnassa mukana olevien lasten kuntoa, sekä psyykkisesti että fyysisesti, ja vahvistaa heidän sosiaalista elämänpiiriään.

Toiminnassa suositaan joukkuelajeja, koska ne mahdollistavat kumppanuuteen kasvamista ja urheilun parissa on mahdollista myös oppia työnteon merkitys omille taidoille. (Icehearts 2017)

Tällä hetkellä Icehearts-joukkueita on yli kymmenessä kaupungissa, esimerkiksi toiminnan ensimmäisellä kotipaikkakunnalla Vantaalla, Helsingissä, Turussa, Tampereella, Seinäjoella ja Ulvilassa. Tällä hetkellä joukkueita on toiminnassa yli 20, lapsia on mukana yli 500 ja esimerkiksi Vantaan ja Tampereen kaupungit ovat ottaneet toiminnan mukaan strategiaansa. (Icehearts 2017)

Joukkueiden toimintaa ohjaavat Iceheartsin omat kasvattaja-valmentajat, joiden identiteetti on nimenomaan kasvattaja. Tässä tutkimuksessa puhun yleensä kasvattajasta tai Icehearts-kasvattajasta. Kasvattaja sitoutuu pääsääntöisesti ohjaamaan joukkuettaan koko sen kaksitoista vuotta kestävästä taipaleesta halki. Lisäksi joillakin alueilla toiminnassa on mukana resurssikasvattajia. Kasvattajat toimivat joukkueen valmentajina, viettävät aikaa lasten kanssa vapaa-ajalla, järjestävät retkiä ja leirejä, kohtaavat ja auttavat lapsia koulussa sekä tarvittaessa tukevat perheitä muillakin tavoin. Kasvattajan tehtävä on huomattavasti laajempi kuin perinteisen harrastuksen valmentajan ja toisaalta laveampi kuin esimerkiksi tiukkoihin työaikoihin ja säästöksiin sidotuilla sosiaalitoimen edustajilla. Epävirallisemmassa roolissa toimivilla kasvattajilla on myös oikeus kiintyä lapseen ja ystävystyä hänen vanhempiensa kanssa, sillä tiukkaa ammatillista etäisyyttä ei tarvitse pitää. (Wickström 2014, 50.) Toiminta ja kasvattajan palkka rahoitetaan kunnan ja valtion sekä RAY:n ja muiden yhteistyökumppaneiden tuella ja lahjoituksilla. Yhden joukkueen vuosikustannus on noin 50 000 euroa. (Wickström 2014, 114.)

Icehearts on saanut yhteiskunnassa näkyvyyttä ja huomiota. Siitä on muun muassa tehty muutama televisio-ohjelma, ja se oli vuoden 2015 nuorten jääkiekon MM-kisojen pääyhteistyökumppanina peliyhtiö Supercellin sponsoroimana. (Helsingin Sanomat 2015) Toiminta on myös saanut lukuisia yhteiskunnallisia tunnustuksia ja palkintoja, kuten vuoden maanpuolustustekko -palkinnon vuonna 2013, eurooppalaisen rikoksenehkäisy-palkinnon (European Crime Prevention Award Most Innovative Project) vuonna 2011, Unicefin vuoden lapsen oikeuksien vaikuttaja -palkinnon vuonna 2008 ja vuoden kulttuuriteko urheilussa -palkinnon vuonna 2009 (Icehearts 2017). Kuitenkaan laajaa ja tunnettua järjestöä ei ole tutkittu juurikaan opinnäytteiden ulkopuolella (mm. Åstrand 2008; Pölkki 2011; Silonsaari 2016) aiemmin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on kuitenkin 2016 aloittanut laajan kolmentoista vuoden pitkittäistutkimuksen viiden joukkueen prosessista halki vuosien ja toisen jo päättynyttä joukkuetta koskevan tutkimuksen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016)

3 SOSIAALINEN PÄÄOMA LASTEN JA NUORTEN RESURSSINA

Tässä luvussa tarkastelen sosiaalisen pääoman käsitettä ja sitä, miten se liittyy lapsiin ja nuoriin. Hyödynnän erityisesti Ellosen (2008) ja Korkiamäen (2013) sekä Pulkkinen (2002) tuotannoista. He ovat tutkineet sosiaalista pääomaa nuorten näkökulmasta ja sen yhteyttä esimerkiksi masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen (Ellonen 2008) sekä sosiaalisen pääoman ilmenemismuotoja nuorten omissa vertaisverkostoissa (Korkiamäki 2013). Lisäksi Pulkkinen (2002) näkemykset lasten sosiaalisesta alkupääomasta sekä koulupäivän eheyttämisestä ja yhdistämisestä harrastuksiin ovat esillä erityisesti aineiston analyysin yhteydessä. Ensin esittelen sosiaalisen pääoman määritelmiä ja teorioita kolmen merkittävimmän teoreetikon perustalta. Tämän jälkeen paneudun sosiaaliseen pääomaan erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta. Seuraavassa osiossa käsittelen sosiaalisen pääoman lähteitä ja vahvistajia lasten ja nuorten elämässä ja sosiaalisen pääoman erilaisia ilmenemismuotoja. Lopuksi esittelen aiempaa tutkimusta Iceheartsista ja aiheeseen liittyviä suomalaisia tutkimuksia.

3.1 *Sosiaalinen pääoma*

Harva käsite sosiaalitieteissä voidaan määritellä yksiselitteisen tarkasti. Usein eri tutkijat ja teoreetikot määrittelevät saman käsitteen hieman eri näkökulmista. Sosiaalisen pääoman kannalta merkittävimmät klassiset teoreetikot ovat James Coleman, Pierre Bourdieu ja Robert Putnam. Heidän kirjoituksensa muodostavat perustan ymmärrykselle sosiaalisesta pääomasta sosiaalitieteissä (Korkiamäki 2013, 30.). Heistä Putnam ja Coleman edustavat amerikkalaista tutkimusta ja Bourdieu eurooppalaista. (Ellonen 2008, 32.)

Putnam (1993) näkee määrittelyssään sosiaalisen pääoman erityisesti yhteisöllisenä ilmiönä. Verkostot, luottamus ja normit määrittävät sosiaalista pääomaa tiettyinä historiallisena aikana muodostuneina sosiaalisina käytäntöinä. Se ilmenee etenkin yhteisöjä ylläpitävässä

yhdistystoiminnassa, yleisiin asioihin suuntautumisessa ja paikallisten asioiden seuraamisessa. (Ks. Ellonen 2008, 32.) Putnamin näkökulma korostaa yhteisöä ja sosiaalista pääomaa sen ominaisuutena, liittyen esimerkiksi kansalaisaktiivisuuteen. Putnamin lähtökohta on vajaa, sillä se rajaa lapset ja nuoret ulos keskittyessään järjestötoimintaan ja kansalaisvaikuttamiseen, kuten äänestämiseen. (Ks. myös Korkiamäki 2013, 34.)

Putnamilla ja hänen seuraajillaan nimenomaan sosiaalisen pääoman kansalaisaktiivisuuden komponentti on vahvimmin liitetty hyvinvointiin. Nykykirjallisuudessa tunnustetaan sosiaalisen pääoman erilaisia lähtökohtia, ja Putnam on itsekin nyttemmin (2000) korostanut erityisesti sosiaalisten verkostojen keskeisyyttä omassa määritelmässään sosiaalisesta pääomasta, vähentäen muiden määritelmänsä elementtien merkitystä. (Morrow 2001, 39–40.)

Toinen amerikkalainen teoreetikko Coleman (1988), jonka ajatuksille Putnamkin teoriaansa perusti, esittää sosiaalisen pääoman yksilön resurssina, mutta ottaa huomioon yhteisön merkityksen sen muodostamisessa. Hän keskittyy erityisesti lapsiin ja nuoriin sekä sosiaaliseen pääomaan perheissä. Hänen mukaansa sosiaalista pääomaa ovat sosiaalisissa suhteissa syntyvät resurssit, joilla on positiivisia vaikutuksia erityisesti yksilön näkökulmasta. Hänen mukaansa tällaiset resurssit syntyvät tiheissä sosiaalisissa verkostoissa, joita hän kutsuu sulkeumiksi (closure). Sulkeuman voivat muodostaa optimaalisessa tilanteessa esimerkiksi ystäväperheet, joissa sekä vanhemmat että lapset ovat ystäviä keskenään. Tällainen tiivis rakenne mahdollistaa suuren sosiaalisen pääoman. Yksilöiden välinen luottamus, vastavuoroiset velvoitteet, hyvin toimivat informaatiokanavat, jaetut normit ja niiden kontrollointi vahvistavat yhteisöä ja sen sisäistä toimivuutta. (Coleman 1988, 105–106; Korkiamäki 2013, 35.)

Colemanilla lapset ja nuoret olivat kuitenkin lähinnä sosiaalisen pääoman passiivisia vastaanottajia. Hänen jälkeensä on tutkittu etenkin Yhdysvalloissa paljon vanhempien ja perheiden sosiaalista pääomaa ja sen vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. (Morrow 1999, 748; Ellonen 2013, 35–36.) Colemanin määritelmät ja teoretisoinnit ovat usein käytössä, kun puhutaan sosiaalisesta pääomasta lasten ja nuorten kohdalla. Lasten ja nuorten oma toimijuus on kuitenkin ollut vähäisemmän tarkastelun kohteena. (Korkiamäki 2013, 33–35.) Esimerkiksi Coleman käyttää sisarusten määrää yhtenä sosiaalisen pääoman mittarina: jos sisaruksia on useita, sosiaalinen pääoman laimenee, sillä aikuisten huomio ja tuki jakaantuu useammalle. Tässä sisarusten tarjoama tuki ja lasten ja nuorten itse aikaansaama sosiaalinen pääoma jää täysin huomiotta. (Morrow 1999, 752.) Yleisemmin sosiaalisen pääoman määrittelemisessä Colemanilla ovat paikalliset sosiaaliset suhteet keskiössä.

Verkostot ovat hänen mukaansa sosiaalista pääomaa jo itsessään, ja niiden sisältämien suhteiden ominaisuudet vaikuttavat verkostojen tuottamiin resursseihin. Verkosto, joka kykenee luomaan ja ylläpitämään normeja, tuottaa sosiaalista pääomaa. Tällainen yhteisö vahvistaa sosiaalisia suhteita, ja siinä sekä luotetaan toisiin että kontrolloidaan toisia. (Coleman 1988, 105–106; Ellonen 2008, 32.)

Morrow (esim. 1999; 2001; 2004) on brittiläinen tutkija, joka on esittänyt kritiikkiä sosiaalisen pääoman teorioiden soveltamisesta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tutkimiseen. Morrow'n mukaan Putnamin ja Colemanin teoretisointeihin perustuva empiria on vajaata. Bourdieun käsite sosiaalisesta pääomasta on monipuolisempi, ja sen avulla voidaan huomioida paremmin sosiaalisen pääoman eri puolia ja muotoja sekä myös sen ympärillä vaikuttavia muita tekijöitä: taloudellista ja symbolista pääomaa sekä sosiaalisen pääoman negatiivisia, joskus syrjäyttäviäkin puolia. Hänen mukaansa Colemanin ja Putnamin teorioiden aukkoja voidaan täydentää Bourdieun teorian tuomilla näkökulmilla. (Morrow 2001, 56–58.)

Bourdieu (1978) määritelmässä sosiaalinen pääoma on väline erottua jakautuneessa yhteiskunnassa, rinnallaan taloudellinen, symbolinen ja kulttuurinen pääoma. Sosiaalinen pääoma on ryhmäsidonnainen hyödyke, jota yksilö kuitenkin voi hyödyntää omien tavoitteidensa saavuttamiseen. Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma koostuu kahdesta päätekijästä: sosiaalisista verkostoista ja suhteista sekä sosiaalisuudesta eli näiden ylläpitämisestä, mikä vaatii taitoa ja sopivaa mielenlaatua. Sosiaalinen, kulttuurinen ja symbolinen pääoma redusoituvat bourdieulaisittain taloudellisen pääoman kanssa samanlaisiksi lopputuloksiksi. Bourdieun mukaan niiden vaikutusprosessit ja mekanismit eivät kuitenkaan ole välttämättä samanlaisia keskenään tai taloudellisen pääoman kanssa. (ks. Morrow 2001, 41.) Sosiaalinen pääoma ei kuitenkaan ole ollut Bourdieulle keskeinen kiinnostuksen kohde, mistä johtuen hänen määritelmänsä on jäänyt melko ohueksi ja erityisesti tulkinnanvaraiseksi. Toisaalta tämä tulkinnanvara on inspiroinut tutkijoita kehrittelemään Bourdieun ajatuksia pidemmälle ja hänen teorioistaan saadaan hieman erilaista näkökulmaa lasten ja nuorten sosiaalisten suhteiden ymmärtämiseen. (Johanson & Siivonen 2004; Ellonen 2008, 32; Korkiamäki 2013, 37–38.)

Tolonen (2009) kritisoi sosiaalisen pääoman käsitettä turhan kapeaksi ja tiukaksi nuorten, etenkin koulun kesken jättävien ja kriisien koettelemien nuorten, tutkimisessa. Kapea määritelmä sisältää käsityksen toimijasta, joka on perheen ulkopuolisen laajan sosiaalisen verkoston jäsen ja osaa valita omat verkostonsa oikein maksimoidakseen oman menestyksensä. Erilaisten kriisien tai vaikeiden

olosuhteiden koetteleminen lasten tai nuorten, kuten Iceheartsiin kuuluvien lasten, näkökulmasta tällainen määrittely jättää monet ulkopuolelle. Tolonen kuitenkin soveltaa käsitettä hankalissa elämäntilanteissa olevien nuorten elämään paremmin sopivammaksi laajentamalla sitä. Hänen mukaansa sosiaalisen pääoman käsittää aktuaaliset ja potentiaaliset sosiaaliset verkostot ja taidot liittyä näihin verkostoihin sekä emotionaaliset ja sosiaaliset arkipäivän taidot. Lisäksi hän liittää sosiaaliseen pääomaan siihen saadun tuen ja hoivan sekä vastuun. Tolonen myös perustelee, että on tärkeää tarkastella sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman suhdetta, vedoten Colemanin (1988) tuloksiin koulupudokkaiden heikosta sosiaalisesta pääomasta. Tämä suhde näkyy nuorten mahdollisuuksina koulutuksen hankkimiseen. Tolosen tutkimilla lastensuojelun asiakkaina olleilla nuorilla sosiaalisen pääoman lähteitä eivät olleet erilaiset klubit ja kerhot, vaan ystävät ja erilaiset viranomaistahot. Eri viranomaiset toimivat huostaanotetuille nuorille sosiaalisen pääoman lähteinä harrastusten ja laajojen ystäväverkostojen sijaan. (Tolonen 2009, 193–194.)

Yhteistä erilaisille sosiaalisen pääoman määritelmille on sosiaalisten verkostojen ja normien korostaminen. Nämä edistävät ihmisten välistä kanssakäymistä mahdollistaen osaltaan myös luottamuksen syntymisen. Näin sosiaalinen pääoma ymmärretään nimenomaan sosiaalisiksi voimavaraksi. Tämä voimavara muodostuu ihmisten välisten informaali- ja formaalisten suhteiden vaikutuksena. (Ellonen 2008, 33.) Klassiset teoreetikot näkevät sosiaalisen pääoman joko yhteiskuntaan ja yhteisöön vaikuttavana laajempaan ilmiönä tai yhteisön ja yksilön käytössä olevana resurssina. Näkemykseni mukaan nämä näkökulmat eivät sulje kuitenkaan toisiaan pois, vaan kyse on lähinnä mittakaavasta. Yhteisöt ja yhteiskunta muodostuvat molemmat yksilöistä. Samoilla linjoilla ovat myös Stolle ja Hooghe, joiden mukaan colemanilainen ja putnamilainen tarkastelutapa tarkastelevat käsitettä eri tasoilla, mutta eivät ole toisensa poissulkevia tai ristiriitaisia (Stolle & Hooghe 2003, 24; ks. myös Silonsaari 2016, 12).

Tässä tutkimuksessa lähestyn sosiaalista pääomaa erityisesti Colemanin määritelmän pohjalta, sillä hänen määritelmänsä soveltuu erityisesti lapsia ja nuoria koskevaan tutkimukseen. Coleman (1988) on analysoinut rakenteita, jotka mahdollistavat sosiaalisen pääoman toiminnan ja kehittymisen, eli millaisia sosiaalisia rakenteita luomalla lasten ja nuorten sosiaalista pääomaa on mahdollista lisätä. Silonsaari (2016) esittää, että Colemanilta ammentava lähestymistapa toimisi hyvin tutkimuksessa, jossa tarkastellaan, tekeekö Icehearts lapsia ja nuoria ympäröiviä verkostoja tiiviimmäksi, eli colemanilaisittain sosiaalisen pääoman kannalta paremmiksi, mikä sopii hyvin tähän tutkimukseen. Colemanin teoretisoinneissa on kuitenkin puutteita erityisesti lasten ja nuorten oman toimijuuden

tunnistamisen suhteen, joten hyödynnän myös muita teoreetikkoja ja etenkin kotimaista tutkimusta lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman aihepiiristä. (Silonsaari 2016, 18-19.)

Kuten olen aiemmin todennut, Coleman näkee lapsen tai nuoren lähinnä jonkin hyvän resurssin passiivisena vastaanottajana yleensä vanhemmalta. Tämä on turhan rajattu näkemys nykyisen lapsuustutkimuksen näkökulmasta, jossa lapsi nähdään itse aktiivisesti käyttämässä ja rakentamassa oman toimintaympäristönsä sosiaalista pääomaa. Ellonen esittää myös, että Coleman keskittyy liikaa ainoastaan perheen tuottamaan sosiaaliseen pääomaan. Perheen lisäksi lapsen koko elämänpiiri sisältää merkityksellisiä verkostoja; koulu tai päiväkotiki ja sen yhteisön aikuiset sekä suhteet ja verkostot muiden lasten ja nuorten kanssa ovat erittäin tärkeää maaperää sosiaaliselle pääomalle. (Ellonen 2008, 37–38.) Tämä näkyy myös Tolosen (2009) tutkimuksessa vanhemmuuden puutteen vaikutuksista nuorten sosiaaliseen pääomaan. Hänen tuloksissaan perheen ulkopuolisten henkilöiden asema sosiaalisen pääoman tuottajana nousee esiin. Kirjoittaessaan lastensuojelun asiakkaina olleiden nuorten elämästä hän päätyy kassisia teoreetikoita laajempaan sosiaalisen pääoman määrittelyyn. Hänen määritelmänsä ottaa huomioon verkostojen ja mahdollisten verkostojen lisäksi taidot liittyä näihin, emotionaaliset ja sosiaaliset taidot, sekä erityisesti tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisesti saadun tuen, hoivan sekä vastuun. (Tolonen 2009, 192.)

3.2 Sosiaalisen pääoman yhdistävät ja sitovat muodot

Putnamin (1995) mukaan sosiaalinen pääoma voidaan jakaa kahteen muotoon sen yhdistävän (bridging) tai sitovan (bonding) kapasiteetin mukaan. Yhdistävä muoto suuntautuu ulospäin, ja siinä on kyse luottamuksen ja vastavuoroisuuden suhteista erilaisten yhteisöjen ja ryhmien välillä. Sitovassa muodossa taas luottamuksen ja vastavuoroisuuden verkostot vahvistavat siteitä ja yhteyksiä ryhmien sisäisesti. (Ks. Reynolds 2007, 73.)

Salmela-Aro (2007) esittää, että ainoastaan sosiaaliset siteet eivät ole tärkeitä, vaan merkittävää on myös, millaisia sosiaalisia resursseja niiden kautta on saatavilla. Sosiaalisten kontaktien asema yhteiskunnan rakenteissa vaikuttaa, koska ne antavat pääsyn tietoon ja sosiaaliseen vaikutusvaltaan. Heikkojen suhteiden muodostamat verkostot, kuten tuttavuudet, tarjoavat enemmän uutta informaatiota kuin vahvojen suhteiden (perhe, ystävät) muodostamat verkostot. Sitovat (bonding) vahvat suhteet voivat auttaa lapsia ja nuoria päivittäisessä elämässä. Yhdistävät (bridging) suhteet

auttavat saamaan uutta informaatiota ja uusia kontakteja, joiden kautta voi avautua uusia mahdollisuuksia päästä eteenpäin elämässä. Sitovat suhteet ovat tyypillisempiä aiemmin lasten ja nuorten elämässä ja yhdistävät myöhemmin. Elämän eri vaiheissa tarvitaan erilaista tukea ja verkostoja. (Salmela-Aro 2007, 132–133.)

Brittiläinen Janet Holland (2007, 23–28) tutki sosiaalista pääomaa ja perhetaustan merkitystä brittinuorten elämänkulun kautta pitkittäistutkimuksena. Hollandin mukaan sosiaalinen pääoma on nuorille tärkeä resurssi. Työväenluokassa on yleisemmin vallalla sosiaalisen pääoman sitova muoto ja keskiluokassa yhdistävä. Sosiaalisen pääoman vahvistamiseksi yhteisössä tehtävät toimet voivat päätyä vahvistamaan sosiaalisen pääoman sitovia muotoja, joilla voi Hollandin tutkimuksen mukaan olla syrjäytymistä vahvistavia ominaisuuksia, yhdistävän muodon taas auttaessa nuoria luomaan heterogeenisempia yhteyksiä myös oman yhteisönsä ja yhteiskuntaluokkansa ulkopuolelle.

Côté (2007) esittää, että sosiaalisessa pääomassa on kysymys nimenomaan verkostoista ja verkostoissa henkilöiden välisistä suhteista. Hänen mukaansa verkostojen laatu, esimerkiksi välittäminen ja hyväksikäyttö, täytyy erottaa niiden rakenteesta (yhdistävä tai sitova). Lisäksi hänen mukaansa nuorten ja aikuisten välisiä suhteita sisältävät verkostot sisältävät sekä horisontaalisia että vertikaalisia suhteita. Horisontaaliset suhteet ovat sitovia kunkin sukupolven sisällä, eli nuorten välillä. Vertikaaliset suhteet taas yhdistävät eri sukupolvia toisiinsa, kuten ohjauksen ja resurssien siirto aikuisilta nuorille. (Em. 61–62.)

3.3 Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli

Ellosen mukaan (2008, 94–95) sosiaalisella pääomalla on yhteys nuorten masennukseen ja erityisesti poikien kohdalla myös rikekäyttäytymiseen. Ellonen jakaa sosiaalisen pääoman mekanismit sosiaaliseen tukeen ja sosiaaliseen kontrolliin ja keskittyy tutkimuksessaan oppilaiden kokemukseen sosiaalisesta tuesta ja kontrollista kouluyhteisössä, erityisesti opettajien tuottamana.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sosiaalista tukea yhtenä sosiaalisen pääoman ilmenemismuotona. Sosiaalisen tuen määritteleminen tyhjentävästi on haastavaa, samoin kuin sosiaalisen pääomankin. Tieteellisten artikkelien parista on löydettävissä yli kolmekymmentä erilaista määritelmää sosiaaliselle tuelle. Merkittävin ero eri määritelmissä on siinä, kuinka laajana niissä käsite sosiaalisesta tuesta ymmärretään. (Ellonen 2008, 48–49.)

Ellosen (2008) mukaan osa määritelmistä keskittyy vain sosiaalisen tuen tunnepuoleen, toisesta välittämiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Hän esittelee Cobbin (1976) määritelmän yhtenä tällaisista klassikoista. Cobbin määritelmän mukaan sosiaalinen tuki on informaatiota, joka johdattaa ihmisen uskomaan olevansa rakastettu ja kunnioitettu, sekä osa vastavuoroisuuteen perustuvaa verkostoa. Se keskittyy lähinnä sosiaalisiin verkostoihin kuulumiseen sekä niissä koettuun arvostuksen ja rakkauden tunteeseen. Cohen ja Syme (1985) puolestaan ovat laajentaneet tätä määrittelemällä sosiaalisen tuen muiden ihmisten tuottamaksi resurssiksi, joka edistää tai haittaa yksilöiden hyvinvointia. (Ks. Ellonen 2008, 49.)

Edellä esittämäni Cobbin sekä Cohenin ja Symen määritelmät ovat käytetyimpiä sosiaalisen tuen määritelmiä erityisesti mitattaessa sosiaalista tukea aikuisten kohdalla. Lasten ja nuorten kohdalla käytetään kuitenkin usein vielä laajempaa Tardyn (1985) määritelmää. Sen mukaan sosiaalinen tuki koostuu neljästä eri tuen muodosta, joita ovat emotionaalinen tuki, materiaallinen tuki, informatiivinen tuki ja arviointi eli rakentava palaute. Emotionaalien tuki tarkoittaa luottamusta, välittämistä ja empatiaa, materiaallinen tuki erilaisia resursseja, kuten rahaa ja aikaa, informatiivinen tuki neuvontaa ja opastusta ja arvionti henkilökohtaista rakentavaa palautetta. Tardy korostaa lisäksi sosiaalisen tuen molemminpuolisuutta. (Tardy 1985; Ellonen 2008, 49)

Ellonen esittää, että sosiaalisen tuen määrittelemisessä on aina otettava huomioon konteksti. Tämä sopii hyvin yhteen myös sosiaalisen pääoman ajatuksen kanssa. Jos sosiaalisen tuen ajatellaan olevan sosiaalisen pääoman ilmenemismuoto, myös kontekstuaaliset ominaisuudet vaikuttavat siihen. Tällöin myös yhteisö voi olla sosiaalisen tuen lähde. Sama ajatus on mahdollista lukea myös perinteisissä sosiaalisen tuen määritelmissä, esimerkiksi Cobbin määritelmässähän yksilö on osa vastavuoroisuutta vaativaa verkostoa. (Ellonen 2008, 49–50)

Tässä tutkimuksessa hyödynnän sosiaalisen tuen osalta Tardyn (1985) määritelmää. Lisäksi Ellonen määrittelee sosiaalisen tuen myös vuorovaikutteisena sosiaalisena prosessina. Tätä ajatusta hyödyntämällä Iceheartsin ja koulun sosiaalisesti tukeva ilmapiiri muodostuu koulun aikuisten, Icehearts-kasvattajien ja myös lasten keskinäisestä kanssakäymisestä. (Ellonen 2008, 51.)

Sosiaalinen kontrollin teorian mukaan ihmisen sitoutuminen lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan estää tekemästä rikoksia. Sosiaalisen kontrollin käsite on Ellosen mukaan yhteydessä kriminologiaan, ja hän liittää sen tutkimuksessaan nuorten rikekäyttäytymiseen. Hän perustaa oman määritelmänsä sosiaalisesta kontrollista Sampsonin ja Laubin (1993) teoriaan, joka sopii hyvin lasten ja nuorten

tutkimiseen. He yhdistävät sosiaalisen kontrollin teoriaan klassisen rikollisuuden teorian, jossa ihmiset ovat erilaisia ja pohjimmiltaan omaa hyötyään tavoittelevia. Sen mukaan rikollinen käyttäytyminen johtuu ainakin osittain rikkoutuneesta yhteisöstä tai rikkoutuneista ihmissuhteista. (ks. Ellonen 2008, 52.)

Pulkkinen toteaa, että rikollisten tausta on aina rikki, vaikka kaikki rikkinäisistä taustoista tulleet eivät ole rikollisia (Pulkkinen 2002, 195). Sosiaalinen kontrolli on suuressa roolissa ehkäisemässä tällaista käyttäytymistä. Sosiaalisen kontrollin tuottajat vaihtelevat iän mukaan. Esimerkiksi nuorilla keskeisessä roolissa ovat suhteet vanhempiin, kavereihin ja opettajiin. Sosiaalinen kontrolli on Ellosella siis yhteisöllinen käsite ja ennemminkin yhteisön kuin yksilön aikaansaamaa. (Ellonen 2008, 52.) Näkemykseni mukaan sosiaalinen kontrolli lasten ja nuorten arjessa liittyy muuhunkin kuin rikollisuuteen. Sosiaalinen kontrolli, ja sen ilmentymänä esimerkiksi yhteisön normit, voivat olla yhteisölle ja yksilölle hyödyllistä sosiaalista pääomaa.

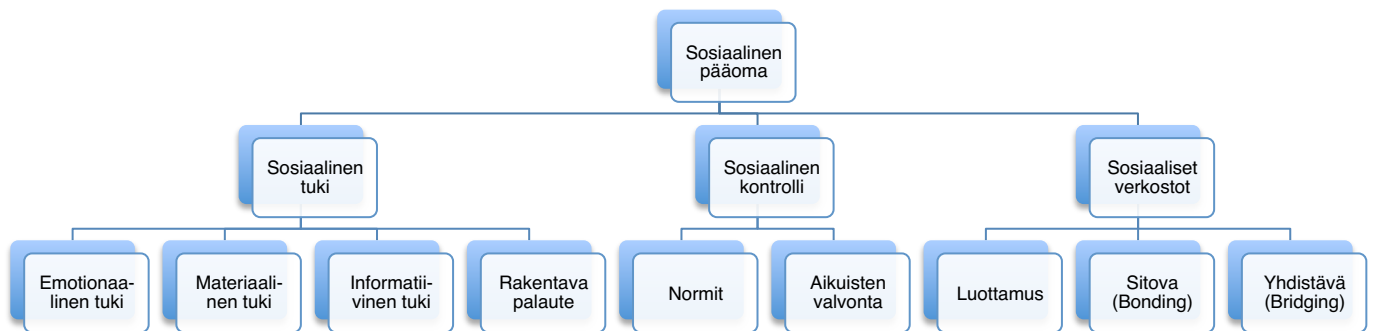
Tavanomaisessa kanssakäymisessä sosiaalinen tuki ja kontrolli saattavat olla vaikeita erottaa toisistaan, ja ne ikään kuin sulautuvat yhteen. Ellosen mukaan esimerkiksi opettajan ja oppilaan kahdenkeskinen keskustelu voidaan nähdä sekä sosiaalisen tuen että kontrollin näkökulmasta. Ellonen näkee sosiaalisen kontrollin nimenomaan yhteisöllisenä ilmiönä. (Ellonen 2008, 53.)

Tutkimuksessaan Ellonen tarkastelee sosiaalista tukea koulussa erityisesti suhteiden välityksellä keskittyen esimerkiksi siihen, miten oppilaat kokevat saavansa tukea ystäviltään, koulun aikuisilta ja vanhemmiltaan. Sosiaalista kontrollia hän tarkastelee esimerkiksi sen kautta, ovatko opettajat oppilaiden mielestä kiinnostuneita siitä, mitä oppilaille kuuluu, ja tietävätkö vanhemmat, missä heidän lapsensa viettävät aikaansa viikonloppuillaan. (Ellonen 2008, 69.) Icehearts-kasvattajalla on tällaisissa asioissa aivan toisenlaiset mahdollisuudet kuin opettajalla.

Ellosen tulokset osoittavat sosiaalisen pääoman olevan yhteydessä lasten ja nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Sosiaalinen tuki on yhteydessä masentuneisuuteen, mutta merkittävää on sosiaalisen tuen jakautuminen. Sosiaalisen tuen epätasainen jakautuminen yhteisössä nostaa riskiä masentuneisuuteen. (Ellonen 2008, 84.) Pojilla sosiaalinen kontrolli oli tilastollisesti merkittävästi yhteydessä rikekäyttäytymiseen. Koulun sosiaalinen kontrolli ehkäisi rikekäyttäytymistä paitsi koulussa, myös vapaa-ajalla. Merkitsevää oli myös sosiaalisen tuen tapaan kontrollin jakautumisen tasaisuus: epätasaisesti jakautunut kontrolli lisäsi riskiä

riekäyttäytymiselle. Tyttöjen osalta sosiaalisella kontrollilla ei ollut merkittävää vaikutusta. (Ellonen 2008, 86–87)

Seuraavassa kuviossa esittän tässä tutkimuksessa käyttämäni sosiaalisen pääoman käsitteet ja muodot. Näen sosiaalisen muodostuvan pääoman tässä tutkimuksessa sosiaalisen tuen ja kontrollin sekä sosiaalisten verkostojen kautta.

KUVIO 1 Sosiaalisen pääoman muodot

3.4 Koti, koulu ja sosiaalinen alkupääoma

Pulkkisen (2002, 41) mukaan ihmisten osallistuminen organisaatioiden toimintaan riippuu siitä, onko yhteisössä tarjolla sopivia organisaatioita ja onko siellä epävirallisia sosiaalisia verkostoja ja keskinäistä luottamusta. Helven (2009) näkemys on, että vapaa-ajan sosiaalisissa verkostoissa syntyy luottamusta ja sosiaalista sekä emotionaalista pääomaa. Luottamus on edellytys tasapainoisen identiteetin rakentamiselle (ks. Helve 2009, 256).

Pulkkinen (2002) esittää, että esimerkiksi vähemmistöön kuuluminen voi eristää ihmisiä sosiaalisista verkostoista tai aineelliset edellytykset voivat olla rajoittamassa vaikkapa urheiluharrastukseen osallistumista (Ks. myös Bourdieu 1978). Hänen mukaansa sosiaalinen tuki ja sosiaaliset verkostot eivät kuitenkaan ole sama asia, sillä verkostot voivat olla sekä tukea antavia että stressaavia. Sosiaalinen tuki tarkoittaa henkilön kokemusta siitä huolenpidosta, rakkaudesta ja arvostuksesta, jota hän saa verkostonsa jäseniltä. Sosiaalisen verkoston taustalla olevat arvot määrittävät sen, kuinka arvokasta sosiaalista pääomaa se tuottaa. Sosiaalista pääomaa voidaan Pulkkisen mukaan käyttää sekä positiivisiin että negatiivisiin asioihin: esimerkiksi huumekauppa

vaatii omanlaistaan sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman arvo määräytyy sen käyttötarkoituksen ja taustalla olevien arvojen mukaan. (Pulkinen 2002, 41.)

3.5 Aiempaa tutkimusta Iceheartsista

Icehearts-työstä on tehty Suomessa aiempaa tutkimusta. Parhaillaan on menossa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen suuri tutkimusprojekti (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016), minkä lisäksi Iceheartsia on tutkittu opinnäytteissä sekä alemmalla että ylemmällä korkeasteella. Alemmalla korkeasteella on tehty Iceheartsista useita opinnäytteitä, joista osa on Icehearts-kasvattajien tekemiä ja monet Icehearts-organisaation tilaamia. Kallionpää ja Lindfors (2011) tutkivat vanhempien näkemyksiä Iceheartsin vaikutuksista poikien elämänhallintaan ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tulosten mukaan vanhemmat kokivat poikien elämänhallinnan kohentuneen ja itsetunnon vahvistuneen Iceheartsin vaikutuksesta ja Iceheartsin toimivan heidän oman kasvattamisensa tukena. Lisäksi tuloksista nousi esiin erityisesti toiminnan avoimuus ja yhteistyö kodin, koulun ja Icehearts-kasvattajan välillä. Näillä tuloksilla on selkeitä yhtymäkohtia sosiaaliseen pääomaan ja sosiaaliseen tukeen.

Pölkki (2011) tarkastelee tutkimuksessaan Iceheartsia sosiaalisen vahvistamisen toimintamuotona. Pölkin tutkimuksessa pojat kokivat saaneensa Iceheartsissa vahvistusta erityisesti sosiaalisille taidoilleen ja heidän huoltajansa kokivat saaneensa tukea kasvatukselleen ja jopa taloudellisia resursseja, koska muuten harrastamisesta olisi joutunut maksamaan.

Tiitinen (2013) on tutkinut opinnäytteessään Icehearts-joukkueen kokoamisprosessia. Hänen tulostensa mukaan joukkueen kokoamisessa onnistutaan löytämään aidosti tukea tarvitsevia lapsia, joiden elämässä on useita syrjäytymisen riskitekijöitä. Hän myös kehoittaa yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa. Samaa aihetta tutkivat myös Hiilinen ja Takkinen (2014), joiden tuloksissa nousee esiin kokonaisen lukuvuoden kestävä kokoamisprosessin toimivuus lasten kannalta, hyvän yhteistyön tärkeys esiopetuksen kanssa ja myös huoltajien toimintaan sitoutumisen merkitys. Oman tutkimukseni kannalta kiinnostava on myös Katri ja Petri Kärjen opinnäytetyö (Kärki & Kärki 2015), jossa paneudutaan erityisesti Icehearts-toimintaan koulun tukena. He haastattelivat kahta Icehearts-kasvattajaa ja kahta opettajaa. Tuloksista käy ilmi, että Icehearts-kasvattaja voi toimia jopa opettajan läheisenä työparina ja tukea erityisesti lasten kohtaamista yksilöllisellä tasolla, johon opettajan resurssit ovat rajalliset. Tässä tutkimuksessa esitän samankaltaisia tuloksia Iceheartsin toiminnan näyttäytyessä arvokkaana tukena koulun kasvatustyölle koulun arjessa.

Pro gradu -tasoisia tutkimuksia Iceheartsista ja läheisistä aiheista on tehty muutamia. Osana THL:n projektia on Silonsaari (2016) tehnyt pro gradun nimenomaan Iceheartsista sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Gradussa on käytetty aineistona juuri päättyvän Icehearts-joukkueen poikien haastatteluja. Tämän tutkimuksen kannalta Silonsaaren tutkielma antaa mielenkiintoista näkökulmaa. Gradu on valmistunut keväällä 2016, eli samoihin aikoihin, kun omani on ollut työn alla. Silonsaaren mukaan pojat saivat sosiaalista tukea pääasiassa kasvattajasuhteesta, kun taas osallisuuden ja kuulumisen kokemuksia saatiin vertaisryhmisestä. Pirisen pro gradu vuodelta 2015 tarkastelee Icehearts-kasvattajan ammatti-identiteettiä. Pirisen mukaan ammatti-identiteetin taustalla olevissa tekijöissä kasvattajien puheessa nousi esiin henkilökohtaiset ominaisuudet, järjestön ja muiden kasvattajien tuki sekä arvot ja halu auttaa ja tehdä hyvää. Toimijuus osana ammatti-identiteettiä ilmeni tutkimuksessa mahdollisuutena tehdä työtä omalla persoonalla ja omalla tavalla. (Pirinen 2015)

Åstrandin pro gradu (2007) harrastustoiminnasta syrjäytymisen ehkäisijänä tutkii ja vertailee Suvelan sirkusta ja Iceheartsia. Åstrandin tutkimus esittää harrastustoiminnan voivan toimia tehokkaana syrjäytymisen ehkäisijänä luoden muun muassa sosiaalisia tukiverkkoja sekä kehittämällä sosiaalisia taitoja. Harrastus voi myös auttaa pitämään kiinni yhteisön normeista ja säännöistä. Hän kuvaa Iceheartsin vaikutuksia laajoina, niiden ulottuessa harrastuksen ulkopuolelle lapsen ja nuoren elämänpiirissä. (Åstrand 2007, 140–143)

Åstrandin kanssa samankaltaisia tuloksia sai Haltsonen, joka tutki työssään (2014) EasySport-palloilukerhoja syrjäytymisen ehkäisijänä. Kerhot ovat matalan kynnyksen liikuntaa, johon on helppoa tulla ja joissa on selkeitä yhteneväisyyksiä Iceheartsiin. Kerhot ovat Helsingin kaupungin järjestämiä, ja osallistujina toimivat suurelta osin maahanmuuttajataustaiset pojat. Toiminta tukee tutkimuksen mukaan kotoutumista ja on osa syrjäytymisen ehkäisyä. Kerhot edistävät Haltsonen mukaan lasten sosiaalista kehitystä ja ystävyyssuhteita. Toivonen taas vertailee pro gradussaan (2009) suomalaisten ja yhdysvaltalaisien nuorten saamaa sosiaalisen tuen määrää ja sen merkitystä. Toivosen mukaan nuoret, jotka saavat vähemmän sosiaalista tukea ovat masentuneempia, millä on selkeä yhteys myös Ellosen (2008) tuloksiin.

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tämä tutkimus on tutkimusmenetelmältään kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa on ominaista pyrkiä kuvamaan todellista elämää ja tutkia valittua tutkimuskohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tähän sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta, vaikka tutkimuksessa täytyykin huomioida, että tutkija ei voi pirstoa todellisuutta mielensä mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa lähde halutun tiedon keräämiseen on yleensä ihminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.)

4.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen tarkoitus on olla kartoittava ja kuvaileva tutkimus Icehearts-tyttötyöstä ja sen yhteistoiminnasta koulun kanssa. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta lasten ja nuorten kasvun tukemisessa sekä koulun ja koulun kasvatustyötä tukevan toiminnan mahdollisuuksista vahvistaa sosiaalista pääomaa. Toteutan tutkimuksen tarkastelemalla Icehearts kasvattajan ja koulun erityisiopettajan kuvauksia Iceheartsin toiminnasta ja yhteistyöstä koulun kanssa ja analysoimalla niitä sosiaalisen pääoman käsitteen avulla.

Koulun näkökulmasta koulun organisaation ulkopuoliset toimijat voivat näyttäytyä normaalia koulutyötä haittaavina häiriötekijöinä tai mahdollisesti koulun toimintaa ja työtä tukevinä yhteistyökumppaneina. (Sarimaa 2015) Vantaalaisessa koulussa, jossa Icehearts-tyttöjen ryhmä toimii, on kolme Icehearts-joukkuetta. Tutkimuksessani haluan myös selvittää, miten Icehearts toimintatukee koulun kasvatustyötä koulun näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten Icehearts-tyttötyö tukee sosiaalisen pääoman rakentumista?
 - Millaisia ovat Icehearts-tyttötyössä sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli?
 - Miten Icehearts tukee vähäisen sosiaalisen alkupääoman omaavia lapsia?
2. Miten Icehearts-tyttötyö tukee koulun kasvatustyötä koulun näkökulmasta?

3. Miten Icehearts vapaa-ajan toimintana tukee sosiaalisen pääoman rakentumista?

- Millaisia haasteita syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten urheiluun ja vapaa-ajan toimintaan liittyy

Rajaan tutkimukseni tarkastelemaan erityisesti Icehearts-tyttötyötä, sillä se on toimintamuotona uusi ja vähemmän tutkittu. Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli ovat toimivia alakäsitteitä sosiaaliselle pääomalle, ja ne auttavat jäsentämään ja operationalisoimaan monimutkaista sosiaalisen pääoman käsitettä. Tutkin Iceheartsia myös koulun näkökulmasta, jolloin on luontevaa keskittyä siihen, miten toiminta tukee ja hyödyttää koulun kasvatustyötä. Haluan tutkimuksessa keskittyä Icehearts-joukkueiden kasvattajiin ja koulun omaan henkilökuntaan, jolla on ensikäden tietoa ja kokemusta toiminnasta. Lisäksi tarkastelen Iceheartsin toimintaa vapaa-ajan toiminnan ja harrastamisen näkökulmasta.

4.2 *Metodologiset valinnat*

Olen valinnut tutkimukseeni hermeneuttis-fenomenologisen lähestymistavan, sillä tarkoituksena on tutkia Icehearts-tyttötyön kasvattajan ja koulun henkilökunnan näkemyksiä ja kokemuksia Icehearts-toiminnasta ja sen vaikutuksista koulussa. Tämän toteutan analysoimalla Icehearts-kasvattajan ja koulun erityisopettajan pitämää blogia erään vantaalaisen koulun nettisivuilla. Vantaa on Iceheartsin toiminnan syntypaikka, ja kaupunki on halunnut panostaa toimintaan vahvasti. Kyseisessä koulussa toimii useampi Icehearts-joukkue, ja joukkueita on Vantaalla muuallakin. Tutustuessani aiheeseen löysin tyttötyöhön liittyvän blogin, jonka huomasin muutamia tekstejä luettuani mielenkiintoiseksi tutkimusaineistoksi. Tässä vaiheessa sosiaalisen pääoman käsite ja alakäsitteet olivat itselleni jo tuttuja, ja havaitsin teksteissä näihin liitettävissä olevia teemoja. Fenomenologisessa tutkimusotteessa tyypillisesti tarkastellaan ihmisten kokemuksia sellaisena, kuin hän ne itse ymmärtää ja tulkitaan merkityksiä näistä kokemuksista. Ihmisten välinen kommunikaatio, sekä siinä ilmenevät merkitykset, ovat tällöin keskeisessä asemassa. Tutkijan tehtävänä on pyrkiä lähestymään näitä merkityksiä ymmärtämällä ja tulkitsemalla niitä oikealla tavalla. (Laine 2007, 31–33.)

Usein laadullisessa tutkimuksessa on aineistona esimerkiksi haastatteluvastaukset. Tutkittavien vastaukset liittyvät joko ulkoiseen todellisuuteen tai heidän sisäiseen maailmaansa, eli kokemuksiin ja näkemyksiin, joiden kautta merkityksiä luodaan. (Silverman 2000, 122) Tässä tutkimuksessa blogitekstit edustavat näistä molempia, sillä blogin kirjoittajat kertovat omista

kokemuksistaan ja ajatuksistaan Icehearts-toiminnan suhteen, mutta myös konkreettisista tapahtumista. Kyseessä eivät kuitenkaan ole vastaukset tai muuten tutkimusta varten laaditut dokumentit, mikä toisaalta lisää tekstien autenttisuutta kirjoittajien kokemusmaailman ilmentäjinä, toisaalta taas alleviivaa niiden subjektiivista näkökulmaa. Kirjoittajien kokemusten avulla tavoitteenani on ymmärtää heidän toiminnalle antamiaan merkityksiä ja muodostaa niistä tulkintoja ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 33–35) Tavoitteena tutkimuksessani ei ole pyrkiä laajasti yleistettäviin tutkimustuloksiin tai uuteen teoriaan, vaan lisätä ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta lasten ja nuorten kasvun tukemisessa sekä koulun ja koulun kasvatustyötä tukevan toiminnan mahdollisuuksista lisätä sitä.

Hermeneuttis-fenomenologisessa tutkimusmenetelmässä hermeneuttinen ymmärrys pohjautuu tutkijan omien käsitysten perustalle tutkittavasta aiheesta. Ennakkotiedot tutkittavasta ilmiöstä, tutkijan valmiiden oletusten tiedostaminen sekä tutkimuksessa saatu tieto jäsenyvät tutkimusprosessin aikana hermeneuttiseksi kehäksi, jonka avulla on mahdollista siirtää syrjään tietoa ja asioita, jotka vaikuttaisivat kielteisesti ilmiön tärkeimpien asioiden esiin tulemiseen. (Judén-Tupakka 2007, 63–65.) Hermeneuttinen kehä voidaan Siljanderin (1988, 115–119) mukaan ymmärtää kolmen eri merkityksen kautta. Ensimmäisessä tutkijalla oleva esiymmärrys kehittyy ja muuttuu aineiston ymmärtämisen kehittyessä. Toinen merkitys liittyy kokonaisuuteen ja sen muodostaviin osiin. Eri osien ymmärrys vaikuttaa kokonaiskuvaan, ja kokonaiskuva vaikuttaa yksittäisten osien ymmärtämiseen ja tulkintaan. Kolmas merkitys kuvaa käsitteenmäärittelyn suhdetta tulkintoihin. Tutkimuksen kuluessa lisääntyvä ymmärrys saattaa johtaa jopa käsitteiden uudelleenmäärittelyyn.

Tutkija pyrkii hermeneuttisessa mallissa kyseenalaistamaan oman esiymmärryksensä ja kehittämään sitä. Jokainen näistä merkityksistä liittyy toisiinsa, ja hermeneuttista tutkimusotetta on mahdollista kuvata myös esiymmärryksestä lähtevänä spiraalina, joka tulkinnan ja uudelleentulkinnan ohjaamana laajenee ymmärryksen paitsi lisääntyessä, myös tarkentuessa. Tutkimusmenetelmänä hermeneuttinen kehä ei kuitenkaan vaadi tutkijalta sitä, että hänen pitäisi häivyttää tutkittavasta asiasta itsensä tai oletuksensa kokonaan, vaan tutkija peilaa käsityksiään tutkittavien käsityksiin. (Gadamer 2004, 32–34)

Tässä tutkimuksessa olen lähtenyt liikkeelle oman esiymmärrykseni pohjalta. Sosiaalisen pääoman käsite ja lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman tukeminen oli minulle entuudestaan tuttua oman kandidaatintutkielmani (Sarimaa 2015) pohjalta. Tutkielmani kohteena olivat ulkopuoliset

kouluvierailijat koulun kasvatus- ja opetustyön tukena, ja tulosteni mukaan ulkopuoliset vierailijat voivat olla tasoittamassa kouluyhteisössä vallitsevia sosiaalisen pääoman eroja vahvistamalla niitä, joilla on heikon pääoman verkostoja.

Kuullessani Icehearts-toiminnasta kiinnostuin siitä heti ja aloin pohtia, olisiko siitä tutkimusaiheeksi. Opettajaopiskelijana minua kiinnosti paljon kehutussa toimintamuodossa paitsi lasten ja nuorten tukeminen, myös sen kiinteä yhteistyö koulun kanssa. Aloin tutustua toimintaan tarkemmin ja lukea kirjallisuutta liittyen sosiaaliseen pääomaan sekä Iceheartsista tehtyjä tutkimuksia. Kuulin, että Iceheartsissa oli perustettu uutena työmuotona tyttötyö. Seuraavaksi löysin tyttötyön kasvattajan ja koulun erityisopettajan pitämän blogin verkosta ja aloin pohtia, olisiko siitä tutkimusaineistoksi. Seuraavaksi esittelen aineistoani ja analyysini kulkua tarkemmin, minkä jälkeen siirryn varsinaisiin tutkimukseni tuloksiin.

4.3 Tutkimusaineisto ja sen analyysi

Tutkimusaineistona tässä tutkimuksessa on vantaalaisen koulun sivuilta löytyvä Icehearts-blogi, jota kirjoittavat yhdessä Icehearts-tyttöjoukkueen kasvattaja ja koulussa työskentelevä erityisluokanopettaja. Blogin allekirjoitus vuoden 2015 ajan oli seuraava:

Yritämme nähdä, kuulla ja tuntea, mitä tarkoittaa kun koulussa on ulkopuolisia toimijoita? Tutkimme asiaa koululaisen, opettajan, koulun muun henkilökunnan sekä ulkopuolisen toimijan näkökulmasta. Yhdessä tätä pohtivat erityisluokanopettaja Minna Varpula sekä Icehearts-kasvattaja, tyttötyön kehittäjä Nelli Niemelä.

Blogin ensimmäinen päivitys on kirjoitettu 20.8.2014, ja se on tätä kirjoittaessani edelleen aktiivinen. Päivityksiä ovat kirjoittaneet yleensä vuorotellen Icehearts-kasvattaja ja erityisluokanopettaja. Päivityksiä on tätä kirjoittaessa 48. Rajaan aineiston vuosien 2014–2015 kirjoituksiin, joita on siis yhteensä 34. Ensimmäisessä päivityksessä ainoastaan ilmoitetaan blogin käynnistyvän, joten rajaan myös sen aineiston ulkopuolelle. Alkupään kirjoituksia lukuun ottamatta kirjoituksissa on aina allekirjoitus, josta selviää, onko päivityksen kirjoittanut Icehearts-kasvattaja vai erityisluokanopettaja. Useimmista alkupään kirjoituksista on myös selkeästi nähtävissä, kumpi päivityksen on kirjoittanut. Päivitykset blogissa koostuvat pääasiassa tekstistä, ja lisäksi mukana on jonkin verran kuvia, ei kuitenkaan kaikissa kirjoituksissa. Rajaan kuvat aineistoni ulkopuolelle, sillä ne ovat mukana lähinnä elävöittämässä tekstejä ja eivät sisällä näkökulmani kannalta olennaista informaatiota.

Internetissä julkisesti esillä olevia blogitekstejä voi käyttää tutkimusaineistona ilman erillistä lupaa, sillä blogin kirjoittaja on itse saattanut tekstinsä julkisesti kaikkien saataville. Tutkimuseettisesti ja hyvää tutkimustapaa noudattaen on kuitenkin tärkeää ilmoittaa blogin kirjoittajille, että heidän tekstinsä ovat osana tutkimusta ja pyytää heiltä lupaa tekstien siteeraamiseen. Olen pyytänyt ja saanut luvan sekä molemmilta blogin kirjoittajilta että koulun rehtorilta. Olen antanut myös heille tiedon siitä, että tutkimusta on hankala tässä tapauksessa tehdä anonyymisti, sillä blogi on tutkimuksen perusteella helposti löydettävissä ja tunnistettavissa, vaikka jätän koulun nimen mainitsematta. Icehearts-toiminta on hyvin julkista, ja Suomessa toimii tämän tutkielman kirjoittamishetkellä ainoastaan yksi Icehearts-tyttöryhmä. Näin ollen erityisiä keinoja kirjoittajien yksityisyyden ja identiteetin suojaamiseksi on melko turhaa käyttää. Nimenomaan tästä syystä kuitenkin luvan saaminen kirjoittajilta oli tärkeää, jotta tutkimus olisi eettisesti kestävällä pohjalla.

Analysoin blogitekstejä teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi on perusmenetelmä, jota voidaan käyttää monenlaiseen tutkimukseen. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää pääasiallisena analyysimetodina tai vain väljänä teoreettisena viitekehyksenä erilaisen analyysikokonaisuuden osana. Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöistä, teoriasidonnaista tai teoriaohjaavaa. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 93–102.) Tässä tutkimuksessa hyödynnän sisällönanalyysiä teoriasidonnaisesti sosiaalisen pääoman käsitettä hyödyntäen. Teoriasidonnaisessa tai teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysin luokittelut tai teemat eivät nouse pelkistetysti ainoastaan aineistosta, vaan teorian avulla voidaan tuoda esiin käsitteitä valmiina (Em. 116.) Alakäsitteinä käytän sosiaalista tukea, joka ilmenee emotionaalisena, informatiivisena ja materiaalisena tukena ja palautteen antamisena, sekä sosiaalista kontrollia. Nämä alakäsitteet auttavat jäsentämään aineistoa ja löytämään teksteistä tutkimuksen kannalta olennaiset osuudet. Sisällönanalyysi on apuväline tutkimusaineiston järjestelyyn johtopäätöksien tekemistä varten. Sisällönanalyysi ei kuitenkaan tuota valmiita johtopäätöksiä, vaan tutkija tekee johtopäätökset oman ajattelunsa avulla niistä raaka-aineista, jotka sisällönanalyysi tuottaa. (Grönfors 1982, 160–161.)

Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi on kuitenkin käytössä melko väljänä apuna aineistoon syventymisessä, sillä en ole luonut kovin pelkistettyjä luokkia, joihin olisin ilmaukset blogiteksteistä tiivistänyt. Teemoittelusta kirjoittaneet Eskola ja Suoranta (1998, 175–182) kuitenkin varoittavat, että teemoiteltu aineisto jää usein melko tyhjänpäiväiseksi

sitaattikokelmaksi. Tätä välttääkseni olen pyrkinyt analyysissa ja tulkinnoisani vahvaan vuorovaikutukseen aineiston ja teorian välillä.

Valitsin tutkimusaineistoksi tyttötyön blogin, sillä olin löytänyt sen tutustuessani Iceheartsin työhön ja huomannut kirjoitukset kiinnostaviksi. Olin kiinnostunut sosiaalisesta pääomasta, ja hyödyntäen sitä tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä aloin tutkailla blogitekstejä tarkemmin. Analyysini noudattelee Tuomen ja Sarajärven (2003, 94) esittelemää analyysin etenemisen mallia, jossa ensin päätin teorian avustuksella, mitkä asiat aineistossa kiinnostavat, seuraavaksi erottelin ne muusta aineistosta, minkä jälkeen jaoin aineiston kolmeen erilaiseen teemaan ja lopuksi kirjoitin yhteenvedon.

Tutkimuksen edetessä rajasin tutkimukseen mukaan otettavat blogikirjoitukset edellä esittämälläni tavalla ja kopioin tekstit talteen analysointia varten. Seuraavaksi numeroin tekstit ja aloin lukea niitä läpi. Seuraavalla lukukerralla aloin merkitsemään kiinnostavia kohtia ja edelleen kohtia, jotka tulkintani mukaan liittyivät tutkimuskysymyksiini ja ymmärrykseeni sosiaalisesta pääomasta. Tämän jälkeen luin teoriaosuuttania ja tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta uudelleen läpi ja aloin jaottelemaan merkitsemiäni kohtia teksteistä kolmeen kategoriaan.

Kategorioista ensimmäinen liittyi Iceheartsiin sosiaalisen pääoman tukijana. Tähän kategoriaan liittyneissä teksteissä Icehearts-kasvattaja ja erityisluokanopettaja kuvasivat ajatuksiaan ja kokemuksiaan, joiden tulkitsin kuvaavan, kuinka Icehearts tukee lasten sosiaalista pääomaa. Näissä teksteissä oli nähtävissä paljon elementtejä emotionaalisesta tuesta, luottamusuhteesta ja lasta ympäröivistä verkostoista. Tämän kategorian analyysissä olen hyödyntänyt erityisesti Pulkkinen (2002) ja Tolosen (2009) huomioita sosiaalisesta pääomasta. Seuraavassa kategoriassa kiinnitin huomiota toisen tutkimuskysymyksen mukaan erityisesti Iceheartsin toimintaan koulun näkökulmasta ja osana koulun yhteisöä. Merkitsin aineistosta kouluun ja sen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät osuudet. Tähän kategoriaan päätyi yllätyksettömästi paljon erityisopettajan kirjoittamia katkelmia. Huomasin myös, että osa merkityistä teksteistä oli osittain päällekkäisiä tämän kategorian kanssa. Kolmanneksi erotin blogeista Iceheartsiin vapaa-ajan toimintana ja urheiluharrastuksena liittyvät osiot. Jälleen päällekkäisyyksiä löytyi erityisesti ensimmäisen kategorian kanssa.

Merkittyäni nämä kolme kategoriaa erotin aineiston osat erilleen erillisiin dokumentteihin ja merkitsin jokaiseen lainaukseen, mistä blogitekstistä se oli peräisin ja oliko sen kirjoittanut

Icehearts-kasvattaja vai erityisluokanopettaja. Tämän jälkeen aloin jälleen lukea lainauksia läpi ja erotella niistä tutkimuksen kannalta olennaisimmat kohdat poistaen ylimääräiset osuudet. Seuraavaksi aloin verrata tekstejä teoriaan ja kirjallisuuteen, minkä lisäksi tein valintoja päällekkäisyyksien suhteen. Koska ensimmäinen kategoria oli yleisluontoisempi ja tulkintani mukaan sosiaalisen pääoman tukea ja vahvistusta tapahtui sekä koulussa että vapaa-ajalla, päätin käyttää erityisesti tiettyyn kontekstiin liittyvät osuudet kyseisen kategorian analyysissä. Muutenkin tekstikatkelmissa tapahtui analyysivaiheessa pieniä vaihdoksia kategorista toiseen tarpeen mukaan. Liitettyäni kirjallisuudesta löytämiäni näkökulmia ja yhteneväisyyksiä erottamiini tekstikatkelmiin aloin tehdä analyysia ja johtopäätöksiä peilaten teoriaan ja omaan ymmärrykseeni tutkimusaiheesta. Seuraavassa luvussa esitän analyysini tulokset.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Analyysini rakentuu kolmen pääosion varaan. Ensimmäisessä osiossa tarkastelen, kuinka sosiaalinen pääoma ja sen alakäsitteistä erityisesti sosiaalinen tuki ja kontrolli sekä sosiaalinen alkupääoma näkyvät Icehearts-kasvattajan ja erityisluokanopettajan kirjoituksissa Icehearts-toiminnasta. Seuraavassa osiossa paneudun Iceheartsiin osana kouluyhteisöä ja viimeiseksi tarkastelen Iceheartsia vapaa-ajan toimintana ja urheiluharrastuksena sekä pohdin, millaisia erityishaasteita Icehearts-tyttötyöllä on urheilun parissa sekä monikulttuuristen nuorten vapaa-ajan toimintana.

5.1 Sosiaalinen alkupääoma ja sosiaalinen tuki

Tässä luvussa tarkastelen tutkimusaineistoani sosiaalisen alkupääoman ja sosiaalisen tuen näkökulmasta. Pulkkinen (Pekonen & Pulkkinen 2002, 32) on ottanut käyttöön käsitteen sosiaalinen alkupääoma. Se on sosiaalista pääomaa, jonka lapsi saa lahjana tai perintönä jo syntyessään. Sosiaalinen alkupääoma on perustana lapsen oman sosiaalisen pääoman karttumiseen. Sosiaalinen alkupääoma koostuu heidän mukaansa kolmesta lapsen kasvuympäristössä vaikuttavasta tekijästä: arvoista ja normeista, yhteisön tuesta (erityisesti sosiaaliset verkot) ja luottamuksesta. Heidän mukaansa sosiaalinen alkupääoman määrää voidaan arvioida yksinkertaisen suureen ”syli” avulla. Voidaan kysyä, kuinka moni aikuinen on valmis käyttämään aikaansa ja energiaansa lapsen hoivaan ja kasvattamiseen, eli kuinka moni syli on lapselle avoin. (Pulkkinen 2002, 44–45)

Koska ihminen on aktiivinen toimija oman sosiaalisen ympäristönsä rakentamisessa (Cochran 1990), on lasten sosiaalisen alkupääoman määrä merkittävässä asemassa hänen solmiessaan omia sosiaalisia suhteitaan ja verkostojaan. Erilaisten lasten syrjäytymiseen ja sosioemotionaalisiin ongelmiin linkittyvien työmuotojen olisi siis hyvä tietoisesti pyrkiä vahvistamaan lasten sosiaalista pääomaa.

Iceheartsiin valittujen syrjäytymisvaarassa olevien lasten sosiaalinen alkupääoma on usein heikkoa. Monissa aineiston blogimerkinnöissä kasvattaja ja opettaja pohtivat lasten taustan merkitystä yleisellä tasolla tai koulun oppilaiden ja Iceheartsiin kuuluvien lasten näkökulmasta. Osa yleisestä näkökulmasta kirjoitetuista teksteistä varmasti liittyy toiminnassa olevien lasten elämään, mutta blogin julkisuudesta johtuen kirjoittaja on päätenyt pitäytymään yleisluontoisessa pohdinnassa. Icehearts toiminnan lähtökohdat kuitenkin jo kertovat, että mukaan on valittu nimenomaan tukea tarvitsevia lapsia. Välittävien aikuisten merkitys sekä koulu ja Icehearts kodin kasvattajien tukena nousee usein kirjoituksissa esiin. Seuraavassa katkelmassa kasvattaja esittää havaitojaan lasta tukevien aikuisten merkityksestä:

Perhe on tärkeässä asemassa. Jos lapsi kokee kuuluvansa perheeseen, saa tukea ja kannustusta, riski pienenee huomattavasti. Koulu on tärkeässä asemassa. Jos lapsi kokee kuuluvansa kouluyhteisöön, saa tukea ja kannustusta, riski pienenee paljon. Myös muut aikuiset, lapset ja harrastukset ovat tärkeässä asemassa. Jos lapsi kokee kuuluvansa johonkin, saa tukea ja kannustusta, riski pienenee taas.

- Kasvattaja, blogi 11

Lasten harrastukset ja Iceheartsin kaltainen pitkäjänteinen toiminta voivat olla osaltaan tukemassa sosiaalista pääomaa ja tuomassa vaihtoehtoisia lähteitä etenkin nuorille, joilla on esimerkiksi heikot alkupääomat ja hankaluuksia koulussa. Tätä ajatusta tukee myös Pulkkinen, joka nostaa lasten ja perheiden sosiaalisen pääoman mahdollisiksi lähteiksi perheen ulkopuolta esimerkiksi isovanhemmat ja muut sukulaiset, naapurit ja muun lähiympäristön sekä kirkon. Lisäksi hän käsittelee vielä koulun sosiaalista pääomaa erikseen. (Pulkkinen 2002, 160–167, 209–240.). Omassa kandidaatintyössäni (Sarimaa 2015) päädyin siihen, että koulun ulkopuolisilla vierailijoilla on mahdollisuus vaikuttaa oppilaiden välisiin sosiaalisen pääoman eroihin tasoittavasti. Monet lapset ja nuoret, joilla on koulussa tai elämässä hankaluuksia, eivät hyödy koulun sosiaalisesta pääomasta tai eivät pääse siihen kunnolla kiinni. Tämänkaltaisissa tilanteissa joku koulun ulkopuolinen taho, joka on tavoitettavissa tai läsnä myös vapaa-ajalla, voi olla avuksi. Erityisluokanopettaja pohtii yhtä-aikaa koulussa ja vapaa-ajalla toimimisen etuja:

Lapsen arkipäivä koostuu usein peräkkäisistä toimijoista, vähän niin kuin ketjusilmukoista: ensin ollaan koulussa, sitten mennään kerhoon tai kotiin ja ehkäpä vielä harrastukseen. Illalla kun vanhempi kysyy lapselta koulupäivän sujumisesta, kuulostaa kysymys lapsen korvissa jo kaukaiselta historialta. Ilman tarkentavia kysymyksiä vastauksesi saattaa saada ”Ihan hyvin.” Toisinaan lapsen vastaus ja olemus saattavat antaa kysyjälle kuitenkin ristiriitaista tietoa, kun päivään on mahtunut monenlaisia tapahtumia.

Kun lapsi siirtyy koulupäivän jälkeen Icehearts-toiminnan pariin, on icehearts-kasvattaja ollut jo mukana lapsen koulupäivässä: vaikkapa sillä kässän tunnilla, välkällä heppana tai fudista pelaamassa ja ruokailussa. – Ketjusilmukoiden sijaan, pirtanauhaa pukkaa!

- Erityisopettaja, blogi 2

Monilla lapsilla on vaikeuksia sopeutua esimerkiksi luokkayhteisöön. Heikosta sosioekonomisesta taustasta tulevilla lapsilla on muita vähemmän harrastuksia. Tukemalla lasta sosiaalisesti on sosiaalisen alkupääoman heikkoutta mahdollista paikata. Icehearts-kasvattaja ja opettaja pohtivat monesti lapsen tarpeita ja sitä, kuinka osa heistä on yksin oman elämänsä kokemusten, haasteiden ja tunteiden kanssa. Erityisesti kasvattaja pohtii blogissa omaa työtään ja lasten kohtaamista paljon juuri tästä näkökulmasta, kuten seuraavissa esimerkeissä:

Lapsi, joka on yksin elämänsä kanssa, luulee, että niin kuuluukin olla. Hän luulee, että on ihan ok, että hänen asiansa eivät kovin paljon kiinnosta ketään. Hän luulee, että ystävät ovat sitä varten, että heitä miellytetään. Hän luulee, että kaikki palvelukset ja apu pitää maksaa takaisin. Hän luulee, että elämässä kuuluukin pärjätä yksin.

- Kasvattaja, blogi 11

Lapsi, joka jää emotionaalisesti yksin, elää usein perheessä, jossa on jo jokin ongelma. Ongelma, joka on ehkä vienyt aikuisten voimat. Sairaus, talousongelma, alkoholismi jne. Jos tämä ensimmäinen ongelma olisi nähty ja hoidettu, ehkä se ei olisi siirtynyt tälle lapselle kannettavaksi.

- Kasvattaja, blogi 11

Lapsen elämässä aikuisten elämän ja elämänhallinnan ongelmat saavat aikaan emotionaalisia pulmia, turvattomuutta ja yksin jäämistä. Sosiaalinen alkupääoma jää vähäiseksi, ja ongelmat perheessä alkavat kasaantua. Icehearts-toiminnan tarkoitus on auttaa juuri tällaisia lapsia. Blogissa kasvattaja kuvaa tilannetta, jossa lapsi kokee saanensa apua:

Tyttö antaa kortin jouluksi. Siinä hän kertoo, että ensimmäistä kertaa elämässä on joku, joka auttaa häntä. Joku, joka pitää hänen puoliaan ja on ystävällinen. Tyttö kiittää, että olen olemassa häntä varten.

- Kasvattaja, blogi 32

Lapsella on vaarana etsiä niukkaan alkupääomaansa täydennystä sieltä, mistä löytää, ja sen takia altistua vaikutteille, jotka eivät välttämättä edistä lapsen tai yhteistä hyvää. (Pulkkinen 2002, 119)

Tähän olisi Icehearts-toiminnassakin mahdollista joutua, sillä syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret muodostavat joukkueessa vertaisyhteisön, joka luonnollisesti on positiivinen ilmiö, mutta samalla sosiaalisen pääoman synkemmätkin puolet saattavat nousta esiin esimerkiksi ryhmäpaineena rikekäyttäytymiseen.

Pulkkinen (2002) esittää, että sosiaalinen tuki ja sosiaaliset verkostot eivät kuitenkaan ole sama asia, sillä verkostot voivat olla sekä tukea antavia että stressaavia. Sosiaalinen tuki tarkoittaa henkilön kokemusta siitä huolenpidosta, rakkaudesta ja arvostuksesta, joita hän saa verkostonsa jäseniltä. Sosiaalisen verkoston taustalla olevat arvot määrittävät sen, kuinka arvokasta sosiaalista pääomaa se tuottaa. Sosiaalista pääomaa voidaan Pulkkinen mukaan käyttää sekä positiivisiin että negatiivisiin asioihin: esimerkiksi huumekauppa vaatii omanlaistaan sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman arvo määräytyy sen käyttötarkoituksen ja taustalla olevien arvojen mukaan. (Pulkkinen 2002, 41.)

Kasvattajan, koulun ja vertaisyhteisön välillä normit ja sosiaalinen kontrolli osaltaan lieventävät sosiaalisen pääoman negatiivisten vaikutusten mahdollisuutta. Myöskään kaikki lapset ja nuoret eivät kiinnity Iceheartsin vertaisyhteisöön yhtä hyvin, kuten kävi ilmi Silonsaaren (2016) tutkimuksessa. Muutama joukkueen jäsenistä kokivat jääneensä hieman ulkopuolisiksi. Kasvattajalla oli kuitenkin heihinkin merkittävä yhteys ja vaikutus. (Silonsaari 2016, 89–101.)

5.1.1 Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki

Reppuselässä sitten kerrotaan, mitä viikonloppuna tehtiin tai mikä oli tunnilla hankalaa. Tämä aikuinen kantaa vain minua ja muistaa nimenikin. Minun täytyy olla tärkeä. Ja voi että sitä erityistä juttua, jos koulun henkilökunnasta löytyy joku, joka puhuu samaa kieltä kuin tytön kotona tai jos joku aikuinen tunnetaankin jotain muuta kautta kuin koulusta. Tai jos joku ope on vaikka hassutellut!

- Icehearts kasvattaja, blogi 5

Edellä olevassa otteessa kasvattaja kuvaa lasten tuntemuksia aikuisia kohtaan. Icehearts yhdistää lapsen elämän eri osa-alueilla vaikuttavia aikuisia ja luo yhtenäisemmän verkoston lapsen ympärille. Lisäksi Icehearts mahdollistaa koulun lisäksi sosiaalisen verkoston myös vertaisten ja oman ikäisten kanssa, sillä lapset eivät vastaanota vain passiivisesti tukea aikuisilta. Juuri tämänkaltaisessa verkostoitumisessa erilaiset harrastukset ja vapaa-ajan toiminta ovat tärkeitä. Icehearts-kasvattajan ja vertaisryhmän läsnäolo sekä sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli yhteistyössä koulun kanssa auttavat lapsen päivittäisissä haasteissa ja muodostavat tukea ja

resursseja antavaa sosiaalista pääomaa. Kasvattaja pohtii Icehearts-lasten verkostoja ja heidän yksinäisyyttään seuraavasti:

Tässä kohtaa on yksi iso ongelma; koko heidän verkostonsa on tottunut siihen, että he eivät tarvitse toisilta mitään. Ja äkkiä he tarvitsisivatkin kaiken tuen ja taakkojen jakamisen, jota ilman ovat jääneet. Mitä luulette, miten joustava on verkosto? Aivan. Ei ole. Meillä on tarjota – lääkkeitä. Ja jono terapiaan. ("Ryhdistädy!" "Kokoa itsesi!") En tarkoita, etteivätkö toiset haluaisi auttaa. Verkosto nyt vain koostuu ihmisistä, joilla jokaisella on omat huolet ja murheet. -- Toinen ongelma on se, että jos on elänyt yksin elämänsä melkein aikuiseksi asti, mistä oppisi sen, että on ihan ok pyytää ja ottaa vastaan apua. Että sillälailla ihmiset yleensä toimivat.

- Kasvattaja, blogi 11

Myös lapsen omaamien verkostojen laadulla on merkitystä. Jos verkoston siteet ovat heikkoja ja eivät perustu vastavuoroisuuteen tai aikuiset eivät pysty toimimaan luotettavasti lapsen tukena, lapsi jää helposti yksin. Kasvattaja haluaa olla auttamassa tällaisessa tilanteessa olevia lapsia:

Minulla on unelma – löytää keino löytää myös ne lapset, jotka hymyillen kulkevat isossa kaverijoukossa, mutta yksinollessaan itkevät ja pelkäävät, etteivät jaksa. Löytää ne lapset jo lapsina. Keksiä, miten heitä voi tukea ajoissa.

-Kasvattaja, Blogi 11

Kasvattajan mielestä lasten auttamisessa on tärkeää vahvistaa heidän itsetuntoaan positiivisella ja kannustavalla viestinnällä ja viettämällä aikaa heidän kanssaan. Seuraavassa kasvattaja kuvailee lasten kohtaamista:

Lapsi, jolla on ihmissuhteisiin liittyvä ongelma: ei yleensä ajattele – minulla on ongelma. Hän ajattelee – minä olen huono. Huonouteen ei haeta apua, pitää vain rämpiä, toivoa, että joku joskus tykkää minusta. Silloin paras apu on se, että tutustuu tähän lapseen. Jakaa kiinnostuksen kohteet, kuulee arjen sattumukset. Kun tietää ja tuntee, voi sanoa: "Olet kiva, olet hyvä, olet taitava tuossa – oletko huomannut?". Kutsun tätä nostamiseksi. Joillekin riittää pieni nosto, toiset tarvitsevat enemmän. Kun lapsi luottaa hiukan itseensä, on mahdollista ruveta ratkomaan myös niitä ihmissuhteiden ongelmia. Sosiaalisia ongelmia. Ja jos on jotain muuta, voi kertoa myös siitä. Kun ei ole kokonaan huono, on toivoa. Ja toivosta kasvaa tulevaisuus. Kohtaaminen on alku työlle. Kohtaaminen on elintärkeää sille, jota kukaan ei kohtaa.

- Kavattaja, blogi 23

Kun lapsen kanssa viettää aikaa ja tutustuu häneen sekä on olemassa häntä varten silloinkin, kun muut aikuiset eivät ehdi, jaksa, halua tai osaa, on syvän luottamussuhteen rakentumiselle hyvät

edellytykset. Voidaan palata jo luvun alussa esittelemääni Pulkkinen ja Pekosen ajatukseen lasta varten olevista aikuisista sosiaalisen alkupääoman mittareina (Pulkinen 2002, 44–45). Siitä, mihin sosiaalinen alkupääoma päättyy ja mistä sosiaalinen pääoma alkaa, on turha tehdä rajanvetoja, sillä kysymys on samasta ilmiöstä eri elämänvaiheissa. Tällaisessa tukemisessa on kysymys nimenomaan emotionaalisesta tuesta, vaikka sosiaalisen tuen muutkin ulottuvuudet ja myös sosiaalinen kontrolli ovat läsnä kasvattajan ja Iceheartsiin kuuluvien lasten välillä.

Hiljainen lapsi on usein ollut tyttö. Kiltti, tunnollinen, ahkera, suorittaja – tyttö, joka ei pidä meteliä itsestään ulospäin.

Hiljaisten ja temperamentiltaan ujojen lasten kanssa tarvitaan aikaa. Lapsi tarvitsee aikaa rakentaakseen luottamuksen aikuiseen, muihin ihmisiin ja voidakseen ilmaista itseään omimmalla tavalla. Tarvitaan aikaa tutustumiseen, että lapsi voi kasvaa omaksi itsekseen. Näin olisi oppiminenkin optimaalista ja lapsi voisi kokea jopa oppimisen iloa, miettii opettaja minussa. Joidenkin lasten kanssa, oli heidän temperamenttinsa mikä vain, luottamusta rakennetaan pitkän ajan kuluessa. Vuosia. Opettajana en aina ehdi nähdä tuloksia, koska kuljen vain lyhyen matkaa lapsen elämässä. Saattaa olla, että lapsen koulupolun varrella opettajat vaihtuvat vielä useasti minun jälkeeni.

- Erityisluokanopettaja, blogi 16

Stereotypia Iceheartsin toiminnassa mukana olevasta syrjäytymisvaarassa olevassa ongelmakäyttäytyvästä lapsesta on melko erilainen kuin kuvauksessa yllä. Toisaalla blogissa tuodaan esiin enemmän selkeästi ulospäin ongelmallisia käyttäytymismalleja. Opettaja pohtii esimerkissä sen merkitystä, kuinka lapsen perusturvallisuuteen ja luottamussuhteiden syntyyn vaikuttaa perheen ulkopuolisten aikuisten vaihtuvuus lapsen ympärillä. Varsinkin tilanteissa, joissa jostakin syystä lapsen perusturvallisuus on uhattuna tai heikkoa, kotiolojen tai muiden syiden takia, on tärkeää, että lapsen elämässä on turvallisia, huolehtivia aikuisia, jotka ovat läsnä pitkäjänteisesti. Se antaa mahdollisuuden kaikkien lasten huomioimiseen, ja ujoimmillekin aikaa muodostaa toimiva suhde aikuiseen, joka ei vaihdu liian nopeasti. Kasvattaja kuvaa pitkäaikaisen läsnäolon vaikutuksia seuraavasti:

Minkä hinnan saa se hetki, kun lapsi ei lopeta puhumista. Se sama lapsi, joka on melkein vuoden ollut hiljaa. Kuuntelen, hymyilen, en uskalla edes hengittää, etten riko tuota hetkeä. Tuosta hetkestä eteenpäin – hiljaisuus on poissa. Tilalla hymy: ”Mitä kivaa tehdään?” Minkä hinnan saa se hetki, kun lapsi, jota toistuvasti odotan, haen, odotan ja odotan – odottaa minua yhtenä aamuna. Ulkovaatteet päällä, innolla oppimaan – ja harmittelee, kun oppimisen tuokio oli niin lyhyt. Minkä hinnan saa se hetki, kun lapsi kertoo vaikean asian. Kysyy, pitäisikö kertoa vanhemmillekin? Rohkaisen ja illalla piippaa viesti. ”Kerroin myös äidille, äiti oli iloinen, että kerroin”.

5.1.2 Emotionaalinen tuki ja tunteiden säätely

Tolonen pohtii artikkelissaan ”Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma” (2009) sosiaalisen pääoman ja muiden Bourdieun teorian pääomien käsitteiden käyttöä sellaisten nuorten tutkimisessa, joilta esimerkiksi sosiaalinen pääoma puuttuu lähes kokonaan. Hänen tarkastelunsa kohteena oli kuusi nuorta, jotka olivat osin tai kokonaan menettäneet biologisen lapsuuden perheensä ja olleet lastensuojelun piirissä. Bourdieun näkemysten avulla voidaan tähdentää sitä, että kokemukset eivät ole nuorten valitsemia, vaan tapahtuvat tietynlaisten yhteiskunnan rakenteiden sisällä. Tolosen mukaan olisi helpointa tutkia niitä, joilla on paljon perheen ulkopuolista sosiaalista ja symbolista pääomaa, mutta sosiaalisen pääoman kautta on mahdollista tarkastella myös niitä, joilla sitä ei näytä olevan lähes ollenkaan. (Tolonen 2009, 177)

Sosiaalista pääomaa tulee siis tarkastella muokattuna nuorten elämäntilanteisiin eikä lähestyä liian kapean määrittelyn mukaan. Tolonen yhdistää sosiaalisen pääoman sisälle emotionaalisen pääoman, jolloin sosiaalinen pääoma merkitsee aktuaalisten ja mahdollisten sosiaalisten suhteiden lisäksi emotionaalista kiinnittymistä ja tukemista. Tolonen määrittelee sosiaalisen pääoman kontekstiinsa sopivaksi seuraavasti: *sosiaalisen pääoman kautta tulen tarkastelemaan nuorten sosiaalisia verkostoja ja taitoja sekä sosiaalisen ja emotionaalisen tuen, vaatimusten ja vastuun merkityksiä nuorten lähipiirissä.* (Tolonen 2009, 177–178)

Blogiteksteissä on esillä monia tilanteita, joissa kasvattaja auttaa lasta tunteiden säätelyssä. Emotionaalinen tuki ja Tolosen termin emotionaalinen pääoma näyttelevät blogin perusteella merkittävää osaa erityisesti Icehearts-tyttötyössä. Muissa tutkimuksissa Iceheartsista emotionaalisen tuen ulottuvuus ei ole erityisesti korostunut, vaikka onkin ollut läsnä yhtenä tuen muotona. Tutkimuskohteena oleva tyttötyö on kuitenkin ensimmäinen tyttöihin keskittynyt joukkue, mikä saattaa näkyä myös toiminnan erityispiirteissä tai ainakin kasvattajan ja opettajan kuvauksessa toiminnasta. Tietenkin jokainen joukkue on erilainen ja lasten tarpeet ovat yksilöllisiä.

Erityisesti kasvattaja kuvailee blogiteksteissä useampia tilanteita, joissa hän kuuntelee tai auttaa lasta käsittelemään tunteitaan. Myös erityisluokanopettaja pitää asiaa esillä. Koska blogiteksteissä kuvataan usein muidenkin koululla toimivien joukkueiden kasvattajien toimintaa ja Iceheartsia

yleisemmin osana koulun yhteisöä, päättelen blogin kirjoittajien halunneen tuoda juuri tätä puolta toiminnasta erityisellä tavalla esiin.

Aikuista tarvitaan tunteiden säätelyyn, vierellä olijaksi. Ja kun voimakkaat tunnetilat estävät opiskelun kokonaan, on oppiminen taas mahdollista, kun on voinut aikuisen seurassa tasata tunteita, jutella ja olla. Opettajana tunnistan kyllä lapsen tarpeen, en vain aina kykene vastaamaan tarpeeseen tarvittavalla tavalla. Icehearts-kasvattajien kanssa voin jakaa tätä aikuisen tehtävää myös kouluaikana.

Kun kiitin Tommia, icehearts-kasvattajaa, hätiin tulemisesta tilanteesta, jossa lapsi tarvitsi aikuista enemmän kuin osasi sitä itse sanoin ilmaista, vastasi hän tutun kuuloisesti: ”No, lapsia vartenhan me täällä ollaan.”

-Erityisluokanopettaja, blogi 2.

”Kuuntele, kun mä laulan.” Pimeää, sataa, istumme autossa kahdestaan, kai sadatta kertaa. ”I set fire to the rain...” Adelea; valheista, itkusta ja kaipauksesta. Laulun jälkeen on hiljaista. En pysty puhumaan. Tyttö puhuu. On vaikeaa. Aina. Hän ei osaa olla oikein. Aina tulee riitaa. Ei ymmärrä, miksi asioita tapahtuu, mitä aikuiset tekevät. Asettelen sanani. Kuin haurainta lasia, siinä vieressäni. ”Ei se ole sinun syysi. Sinä olet lapsi. Toivon, että asiat selviävät. Ei se ole sinun syysi.” Laulamme uudestaan, hiljaa, yhdessä. Olemme perillä. Lapsi nousee autosta. Näen, kuinka reipas hymy nousee kasvoille – aika olla taas helppo – toisia varten.

- Kasvattaja, blogi 32

Tolosen mukaan lastenkotilapsia tutkittaessa on todettu lapsen kasvulle olevan merkittävää suhde johonkin luotettavaan aikuiseen. Lastenkotiin erilisista syistä joutuneet lapset toimivat hyvänä vertailukohtana Iceheartsin lapsille, sillä heilläkin sosiaalinen pääoma on vähissä. Luotettavien aikuisten vaihtuminen esimerkiksi työntekijävaihdosten tai uusien sijoitusten takia on haitallista. Varsinkin jos vanhempien ja perheen kautta saatava tuki sosiaalisen pääoman rakentumiselle on heikkoa, nousevat vertaissuhteet usein hyvin tärkeään asemaan nuoren elämässä. Nuoret, joilla on vähäistä sosiaalista pääomaa, eivät aina ole itse motivoituneita kartuttamaan myöskään kulttuurista pääomaansa esimerkiksi kouluttautumalla. (Tolonen 2009, 181–185) Työntekijöiden pitkäaikainen sitoutuminen ja pysyvyys on aiemmissa tutkimuksissa osoittautunut Icehearts-toiminnan vahvuudeksi. Myös vertaissuhteet, jotka joukkueessa pitkän ajan kuluessa luodaan, voivat olla hyvin tärkeässä asemassa lapsen elämässä. Seuraavassa opettaja kertoo ajatuksiaan Icehearts-toiminnan pitkäjänteisyydestä:

Kun ensimmäisen kerran tajusin – siis tajuamalla tajusin – että icehearts-kasvattaja on lapsen ja hänen perheensä elämässä 12 vuotta, ihoni meni

kananlihalle pelkästä ilosta. Että tänä päivänä lapselle ja perheelle voidaan luvata jotakin näin pysyvää! Ei ole kiire mihinkään. On aikaa tutustumiseen ja luottamussuhteen rakentamiseen.

-Erityisluokanopettaja, blogi 16

Kahdentoista vuoden sitoutuminen ei tietenkään toteudu joka joukkueen kohdalla, ja osa lapsistakin saattaa muuttaa pois. Pitkä aikajänne antaa kuitenkin mahdollisuuden tuntea mukana olevat lapset ja heidän tarpeensa todella hyvin ja luottamussuhteen syntymiselle on hyvät mahdollisuudet.

Tolosen (2009) mukaan emotionaalisen ja sosiaalisen pääoman vähäisyys perheessä saa usein perheen vanhimmat tyttäret kantamaan vastuuta nuoremmista sisaruksistaan sekä käytännössä että psyykkisesti. He ottavat harteilleen perheestä puuttuvan hoivan, jolloin heidän oma elämänsä tai koulutuksensa usein jää ikään kuin tauolle tai sivuseikaksi. Tämä aiheuttaa loppuunpalamisia ja heidän oman sosiaalisen ja kulttuurisen pääomansa vähäisyyttä. Yhteiskunnallinen luokkajako toisintuu, kun usein työväenluokkaisen ja matalan koulutustaustan omaavat tytöt, joiden perheessä on sosiaalisia ongelmia, saavat harteilleen perheen hoivavastuun. Heidän kulttuurinen pääomansa ei alunperinkään ole edistämässä heidän kouluttautumistaan pidemmälle. Heidän emotionaalinen ja sosiaalinen pääomansa vetää heitä hoivan pariin koulutuksen kustannuksella. Toisaalta Tolosen tutkimuksessa heillä kaikilla oli suunnitelmia palata koulutukseen, kun tilanne perheessä hellittää. (Tolonen 2009, 191–192)

Seuraavassa katkelmassa kasvattaja kuvaa, kuinka hiljaisemmat, kiltisti hymyilevät tytöt voivat helposti jäädä pulmineen huomiotta:

*Kun jäämme kahden, tyttö kysyy hiljaa: ”Voitko auttaa?” Veli kiusaa koko ajan. Vetää hiuksista, vie rahat, kiusaa tytön kavereita, haukkuu tyttöä tämän kavereille. Vanhemmat ovat luovuttaneet, sanovat: ”Pojat on poikia, älä välitä”. -
- Kaikki nämä tytöt, kaikki ne kymmenet, sadat tytöt, joita saan työssäni kohdata. Hymyilevät, pärjäävät. Heistä sanotaan: ”Ei huolta, tämä lapsi pärjää hyvin. Ei huolta, koulu sujuu hyvin. Hän on aina iloinen ja reipas.”*

-Kasvattaja, blogi 32

Monilla tyttöillä näyttäisi olevan tarve näyttäytyä reippaina ja pärjäävinä. He luovat ikään kuin pärjäävän ja ulospäin iloisen kuoren, joka täyttää ulkopuolisten odotuksia siitä, millainen tytön tulisi olla. Mutta samalla heidän oma tuen tarpeensa saattaa jäädä näkymättömäksi. Uuden tytön

saapuessa joukkueeseen oli olemassa vaara, että hän ei pääsisi hyvin mukaan porukkaan ja sen sosiaalisiin suhteisiin. Tämä käy ilmi seuraavasta lainauksesta.

Uusi tyttö saapui, pysyin kuuloetäisyydellä ja pian olikin ensimmäinen riita. Uusi tyttö oli vahingossa osunut toisen tytön jalkaan ja ilmassa oli koston tuntua. Tulkinta oli, että uusi tyttö ihan varmasti halusi satuttaa. Rauhoitin tilanteen ja menimme uimaan. -- Sitten kävi jotain ihmeellistä. "Nelli, mitä mä harjoittelen?", kuului ylälauteelta. "Haluatko, että kerron muiden kuullen?". Sain luvan. Kerroin, miten koulussa hän tarvitsee apua tehtävissä ja olemme yhdessä niitä tehneet. Riemastunut kiljaisu: "Niin, kun mä en ymmärrä, sä autat!". Sitten kysyi toinen, mitä hän harjoittelee? Kerroin, että hän harjoittelee olemaan toisten kanssa rohkeasti. Taas riemastunut kiljaisu: "Joo, mä aina roikun sussa ja sä välillä vähän hermostut." Nauroimme ja uuden tytön leuka oli lokahtanut alas. Sitten tytöt kertoivat riidoista, joita oli ollut ja miten jotkut harjoittelevat olemaan ystävällisiä. "Ei se tarkoita pahaa, se vähän sanoo vaan pahasti kun se ei tunne sua. Sä oot kiva." Uusi tyttö hymyili ja lähdimme uimaan.

Iltaopalalla riidan toinen osapuoli tuli kertomaan, että oli pyytänyt anteeksi ja on nyt uuden tytön ystävä. Kehuin kovasti tästä itsenäisestä hienosta teosta. Uusi tyttö nauroi ja tanssi jo porukassa, ihan niin kuin muutkin.

-Kasvattaja, blogi 26

Kasvattajan kertomuksessa tulee esiin yhtäaikaan vertaisyhteisön ja kasvattajan tarjoama sosiaalinen tuki, muotoinaan emotionaalinen tuki ja rakentava palaute, mutta myös sosiaalinen kontrolli joukkueen omien normien ja käyttäytymissääntöjen muodossa. Kaikilla on omat harjoiteltavat asiansa, kukaan ei ole täydellinen, mutta yhdessä kasvattajan johdolla koko joukkue voi tukea toisiaan kohti onnistumisia erilaisten haasteiden keskellä. Myös uusi tyttö otettiin hankalan alun jälkeen mukaan, ja hänen sosiaalinen pääomansa kasvoi kerralla joukkueetovereiden ottaessa hänet osaksi verkostoa yhteisen jakamisen kautta.

Aaltonen ja Heikkinen (2009) kuvailevat lastensuojelun preventiivisen eli ennaltaehkäisevän toiminnan tavoitteita. Toiminnassa pyritään lisäämään ja vahvistamaan suojaavia ankkureita ja selviytyvyyttä. Kumpaankin näistä vaikuttaa pysyvä suhde vähintään yhteen aikuiseen ja kokemus kuulumisesta johonkin yhteisöön. Sosiaalisia riskien havaitsemisen perusteella on syntynyt tarve puuttua niihin. Tällaisessa ryhmätoiminnassa tavoitteena on lapsen, nuoren ja hänen läheistensä auttaminen. Nämä määritelmät sopivat hyvin Iceheartsinkin tavoitteisiin ja blogissa kuvailtuun toimintaan. Ryhmätoiminta on yleensä sukupuolittain erittyntä tyttö- ja poikaryhmiin, kuten Iceheartsinkin tapauksessa. Aaltonen ja Heikkinen kuvailevat artikkelissaan tutkimuksia

onnistuneista ryhmäkokeiluista sekä poikien, että tyttöjen maailmasta. Ryhmät tutkivat osallistujiensa elämää ja esimerkiksi vähensivät muiden lastensuojelun tukitoimien tarvetta ja auttoivat todennäköisesti välttymään sijoitustoimenpiteiltä. Aikuisen sitoutuminen tukiprosessiin ja ryhmään, sekä aito kohtaaminen nähtiin tärkeimpinä hyvinvointiin vaikuttaneina tekijöinä sekä tyttö- että poikaryhmissä. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 202–205)

Edellä olen kuvaillut, kuinka Icehearts-toiminta tuottaa sosiaalista pääomaa toiminnassa mukana oleville lapsille sosiaalisen tuen ja luottamussuhteen, sekä vertaisryhmän muodostaman verkoston muodossa. Heidän sosiaalinen alkupääomansa on heikkoa, mikä toimii yhtenä syynä heidän tulemiselleen mukaan joukkueen toimintaan. Aineiston valossa kasvattajan läsnäolo, kuunteleminen ja turvallisuus haastavastakin käyttäytymisestä huolimatta luovat pohjaa emotionaalisen tuen ja luottamuksen kokemiselle. Myös muut sosiaalisen tuen muodot ja sosiaalinen kontrolli ovat osana toimintaa vahvistamassa lasten sosiaalista pääomaa ja heidän elämänsä verkostoja niin toisiin lapsiin kuin luotettavaan ja pysyvään kasvattaja-aikuiseen. Lisäksi ne tukevat kouluun kiinnittymistä ja kouluyhteisön luomaa sosiaalista pääomaa. Seuraavaksi paneudun tarkemmin Iceheartsin toimintaan nimenomaan koulun näkökulmasta.

5.2 Ulkopuolisesta toimijasta osaksi koulun yhteisöä

Koulureppuun pakataan kaikki oppimisen kannalta tärkeät asiat, eikö vaan? Reppuun pakataan kaikki se, että selvittää koulupäivästä. Vai mitäpä sanotte tästä? Tehtäväkirjassa pyydetään kirjoittamaan, mitä voit pakata reppuun. Tytön vastaus on: Nelli [Icehearts-kasvattaja]. Voiko tuota enää paremmin sanoa, luottamusta aikuiseen.

- Erityisluokanopettaja, blogi 24

Katkelmassa opettaja kuvailee kuinka kasvattajasta on tullut lapsille tärkeä osa koulunkäyntiä. Koulu saattaa ulkopuoliselle näyttäytyä helposti muusta yhteiskunnasta erillään olevana saarekkeena, johon ulkopuolisilla tahoilla ei juuri ole asiaa. Kuitenkin koulujen yhteistyö erilaisten kolmannen sektorin järjestöjen ja muiden koulumaailman ulkopuolisten tahojen kanssa on

joissakin kouluissa arkipäivää. Koulutusta ohjaavat dokumentit ja viralliset tahot hallitusta myöten ovat pyrkineet viime vuosina lisäämään koulujen yhteistyötä ulkomaailman kanssa.

Koulun toimintakulttuuria kehittävässä MUKAVA-hankkeessa vuosina 2004–2005 huomattiin ”hajaantuneen ammatillisuuden” olevan haaste yhteistyölle. Usein opettaja on lähinnä oman aineensa asiantuntija, mutta laajempi kokonaisnäkemys nuoren kehityksen tukemisesta ja koulun kasvatustehtävästä saattaa puuttua. (Launonen & Pulkkinen 2005) Tämä toisaalta vaikeuttaa yhteistyötä ja toisaalta osoittaa sille tarpeen. Tässä luvussa analysoin aineistoani näkökulmanani erityisesti Iceheartsin yhteistyö koulun kanssa. Pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni, miten Icehearts tukee koulun kasvatustyötä.

5.2.1 Koulun yhteistyö ulkopuolisen tahon kanssa

Kandidaatintutkielmassani (Sarimaa 2015) esitän opettajien mietteitä yhteistyöstä erilaisten järjestöjen kanssa ja vertaan niitä myös kasvatusta ja koulutusta ohjaaviin virallisiin dokumentteihin, kuten senhetkiseen opetussuunnitelmaan. Koulujen niukat resurssit ja hektinen arki aikaansaavat sen, että yhteistyöltä kaivataan helppoutta ja sen ei pitäisi viedä juurikaan resursseja kouluilta. Opettajien ja rehtoreiden aika on vähissä. Icehearts pyrkii vastaamaan näihin tarpeisiin palvelemalla koulua ja oppilaita sekä lisäämällä opettajien resursseja arjessa. Eräässä blogitekstissä kasvattaja pohtii, millaista on olla ulkopuolinen toimija koulussa:

Olla ulkopuolinen toimija. Se tarkoittaa, että on myös sisällä olevia toimijoita. Jos ulkopuolinen toimija jää ulkopuolelle, hän ei voi toimia sisäpuolella. Se, mitä me ulkopuoliset olemme saaneet [poistettu] koulusta, on jotain ihmeellistä. Meidät on otettu sisäpuolelle.

- Kasvattaja, blogi 3

Hän myös esittää perusteluja hyvän yhteistyökulttuurin löytymiselle:

Sillä, että saan toimia sisäpuolella, on historia. Se historia koostuu rehtorin ja opettajien työstä ja arvoista – kaikki lapset ovat tärkeitä heille. Se historia koostuu Ilkka ja Ville Turkasta sekä muun Iceheartsin väen työstä – kaikki lapset ovat tärkeitä heillekin. Se historia koostuu Vantaan päättäjistä, RAY:n tuesta, kaikista Icehearts-lapsista ja perheistä sekä tukijoistamme. Ja me ulkopuoliset toimijat Mikkolan koulussa saamme nauttia tämän historian hedelmistä.

- Kasvattaja, blogi 3

Toimivan yhteistyön edellytyksenä on siis keskinäinen kunnioitus, luottamus ja arvostus. Jos kasvattajat jäisivät koulun yhteisön ulkopuolisiksi, eivät heidän toimintaedellytyksensä varmasti olisi yhtä hyvät koulun arjessa. Ei ole automaattisia takeita siitä, että ulkopuolinen järjestön edustaja saa luottamuksen ja pääsee osaksi koulun yhteisöä. Vantaa on Iceheartsille vahva kunta, jossa organisaatio aloitti toimintansa jo yli vuosikymmen sitten ja tyttöjoukkueen toimintakoulussa on useampi Icehearts-joukkue. (Icehearts 2017; Wickström 2014) Muualla lähtökohdat yhteistyölle eivät ole yhtä vahvat heti alusta alkaen.

Voisi olla toisinkin. Voisi olla, etten saisi avaimia. Voisi olla, etten pääsisi mukaan tunneille. Voisi olla, etten saisi käyttää kenenkään luokkaa. Voisi olla, etten voisi kysyä liikuntavälineitä lainaksi. Voisi olla, ettei koulu haluaisi järjestää tukikonserttia työmme hyväksi. Voisi olla, että joutuisin toimimaan ulkopuolisena ja yksin kaikessa. Työni olisi silloin kapeampaa ja ikävämpää. Lapset saisivat vähemmän. Aikuiset saisivat vähemmän. Kysyessäni koskeeko Tyhy-päivä myös Iceheartsin väkeä, apulaisrehtori huikkaa: ”Se, mikä koskee meitä, koskee aina myös teitä”. Mennessäni tappeluun väliin, opettaja kysyy: ”Tarvitsetko apua?”. Ulkopuolisena hoitaisin oman työni hyvin. Sisäpuolella teen parhaani, jotta kaikki voivat tehdä työnsä hyvin.

- Kasvattaja, blogi 3

Möttönen ja Niemelä (2005, 67–78) luettelevat järjestötoiminnan keskeisiä tehtäviä näkökulmanaan sosiaali- ja terveysalan järjestöt. He nostavat esiin sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisäämisen, kanavien tarjoamisen välittämiseksi ja jakamiselle, rakennusaineiden tarjoamisen identiteetille, osallisuuden väylien luomisen, toimimisen äänettömien äänenä ja toivon tuottamisen. Näitä elementtejä Iceheartsin kaltaisesta toiminnasta on löydettävissä. Myös koulumaailmassa on tilausta tällaisten asioiden parissa toimiville tahoille. Koulukiusaaminen, nuorten masennus ja monenlaiset sosiaaliset ongelmat ja esimerkiksi sosiaalisen median aiheuttama muutos nuorten elämänpiirissä ovat paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Näiden muutosten keskellä yhden ammattilaisen kokemus ja resurssit eivät välttämättä riitä kovin pitkälle koululuokassa ja opettajat tarvitsevat tukea pystyäkseen tarjoamaan lapsille ja nuorille parhaan mahdollisen kasvuympäristön ja tuen elämään. Koko kouluyhteisön tehtävänä on antaa tätä tukea toisilleen, mutta Iceheartsilla on oma ainutlaatuinen mahdollisuutensa olla vahvistamassa koko koulun yhteistä kasvatuskumppanuutta.

Katson uuden opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen alueiden (Opetushallitus 2014, 19–24) ilmentävän omalta osaltaan myös tavoitetta sosiaalisesta pääomasta. Ainakin seuraavat laaja-alaisen osaamisen alueista liittyvät sosiaaliseen pääomaan:

- L2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- L3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- L6. Työelämätaidot ja yrittäjäyys
- L7. Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen

Opetussuunnitelmassa laaja-alaisen osaamisen alueita kokoa ajatus ihmisenä ja kansalaisena kasvamisesta. Tämä on helppo nähdä tavoitteena, jonka saavuttamista vahva sosiaalinen pääoma tukee.

Iceheartsin rooli yhtäaikaan sekä koulun ulkopuolisena että koulun arjessa mukana olevana toimijana ei ole automaattisesti koulun näkökulmasta helppo ja itsestäänselvä asia. Kuitenkin toiminnalla on koulunkin näkökulmasta mahdollisuus olla koko kouluyhteisön ja etenkin lasten voimavarana, jos toimivat mallit koulun ja järjestön välillä löydetään. Seuraavaksi käsittelemme aineistoni kuvauksia Iceheartsin toiminnasta koulun arjessa.

5.2.2 Icehearts koulun arjessa

Pulkkisen mukaan kasvu ympäristön erot aiheuttavat suuria eroja lasten sosiaaliseen alkupääomaan, mikä heijastuu lasten mahdollisuuksissa omaksua kulttuurista pääomaa, kuten tietoja, koulutusta sosiaalisia taitoja ja moraalista luotettavuutta. Lasten mahdollisuudet rakentaa omaa sosiaalista pääomaansa taas riippuvat heidän omaksumastaan kulttuurisen pääoman laadusta ja määrästä. (Pulkinen 2002, 46) Koska koulu on lapsen elämässä hyvin tärkeä paikka ja nimenomaan koulunkäyntiin ja sosiaalisiin suhteisiin siellä liittyy monilla lapsilla paljon ongelmia, Icehearts toimii myös koulussa lasten tukena. He auttavat oppilaita koulupäivän aikana ja jälkeen sekä läksyissä ja tehtävissä että erilaisten sosiaalisten tai emotionaalisten pulmien käsittelyssä. Kasvattajilta saa myös rakentavaa palautetta. Samalla kasvattajat toimivat myös opettajien tukena ja apuna joskus hektisessä ympäristössä, jossa on vaikeaa huomioida kaikkien lasten tarpeet yksilöllisesti. Myös Silonsaaren tutkimuksessa Icehearts-kasvattaja oli antamassa informatiivista ja emotionaalista tukea koulussa toimiessaan ikään kuin apuopettajan roolissa. Joskus kasvattaja myös hakee tai patistelee vastahakoisia lapsia tai nuoria kouluun suoraan kotoa ja kannustaa opiskelemaan. Silonsaaren tutkimuksessa kasvattaja oli myös auttanut lapsia hakeutumaan toisenasteen koulutukseen. (Silonsaari 2016, 84–85)

Pulkkinen esittää keinoja arvioida koulun sosiaalisen pääoman rakentamista. Hänen mukaansa voidaan arvioida koulun yhteisöllisyyttä, mitä kuvastavat sosiaalisten verkostojen määrä, niissä esiintyvien suhteiden luottamuksellisuus ja arvot ja normit, joiden mukaan ne toimivat. Toiseksi on mahdollista arvioida, miten koulun kulttuuriset sisällöt tukevat yhteisöllisyyttä, toisten huomioonottamista ja sosiaalisia taitoja. Kolmanneksi arvoitavaksi hän esittää koulun verkottumista ympäröivään yhteisöön, oppilaiden perheisiin, yrityksiin, työelämään, sekä kulttuurielämään. (Pulkkinen 2002, 213). Icehearts-blogin ensimmäisessä varsinaisessa tekstissä pohditaan lapsen päivän kokonaisuutta ja vapaa-ajan toiminnan verkottumista kouluun:

Meitä varten – koulu on rakennettu lapsia varten, Ope on lapsia varten – ja vapaa-ajan toiminta on lapsia varten. Eivätkä ne sulje toisiaan pois. Päinvastoin. Vapaa-ajan toimija kysyy: ”Onko läksyt tehty? Mitä koulussa tänään tehtiin? Mikä on helppoa, mikä vaikeaa? Tarvitsetko apua läksyissä?”. Ope kysyy: ”Mitä teillä on tänään Iceheartsissa? ”Mitä jos tekisit unohtuneet läksyt Iceheartsissa?”. Ja kun vapaa-ajan toimija on myös välitunnilla, lapsen päivässä ei ole rajaa Open ja vapaa-ajan toimijan välillä. Joka päivä erilaisia aikuisia yhdessä toimimassa – meitä varten.

- kirjoittaja epäselvä, blogi 1

Koulujen iltapäiväkerhotoiminta ja muu kouluun linkittyvä vapaa-ajan toiminta on yleistymään päin. Icehearts on kuitenkin tässä asiassa ainutlaatuinen, koska Icehearts-kasvattajat ovat läsnä koulun arjessa, eivät ainoastaan iltapäivätoiminnassa, ja toisaalta myös vahvasti vapaa-ajalla. Vapaa-ajan toiminnan vaikutukset näkyvät myös koulussa ja voivat tukea koko luokkayhteisöä, kuten seuraavassa esimerkissä. Opettaja kertoo, kuinka Iceheartsin toiminta voi vaikuttaa koulupäivään ilman kasvattajan läsnäoloakin:

Eikä se ole mikä tahansa norsulelu, vaan se on kiertopalkinto ja huomionosoitus tytölle, joka on ollut kannustava ja reilu kaveri Iceheartsissa. Norsu pääsee siis vierailulle vuorollaan Iceheartsin tyttöjen koteihin tai omiin luokkiin. -- Kaveritaitoja voi jokainen oppia ja on tärkeää saada palautetta myös näissä taidoissa edistymisestä. Kiertopalkinto-norsu on erinomainen keino tehdä näkyväksi onnistumisia kaveritaidoissa! Tällaisilla käytännöillä on suora ja positiivinen vaikutus myös lapsen koulupäivään, koska kaveritaidot ovat päivittäin esillä lasten kanssa koulussa. Toivottavasti norsu saa vielä monta nimeä ja näkee mahdollisimman monta kotia ja luokkaa.

- Erityisluokanopettaja, blogi 22

Iceheartsin joustavuus ja pitkäjänteisyys antavat harvinaislaatuisten mahdollisuuden tukea lasten elämää laajasti etenkin, jos lapsen kotiolot ovat jostain syystä sellaiset, että kotoa saatava tuki tai sosiaalinen pääoma on heikoissa kantimissa. Icehearts-kasvattajat ovat löytäneet paikkansa koulun päivittäisessä toiminnassa. Lapset ovat kiinnittyneet heihin, mikä näkyy oppilaiden puheissa ja toimissa silloinkin, kun kasvattajat eivät ole paikalla:

Vakiintuneena tapana lasten puheissa on miettiä myös icehearts-kasvattajille, Nellille ja Tommille, istumapaikat – heidät kun olemme saaneet usein ruokaseuraksemme. Tai vähintäänkin näemme heidät päivittäin ruokalassa syömässä muiden luokkien lasten kanssa. Vaikka kyseiset tyypit eivät olisi edes paikalla, heidät istutetaan puheissa pöytiimme. Aina.

- Erityisluokanopettaja, blogi 14

Pulkkinen (2002) esittää, että lasten sosiaalisen pääoman ja kehityksen kannalta on eduksi, jos heidän elämänsä mikroyhteisöt (koti ja koulu) leikkaavat toisiaan ja muodostavat laajempia yhteisöjä. Myös Cochran (1990) korostaa lapsen henkilökohtaisten ihmissuhteiden verkon merkitystä. Jos lapsen ystävä on yhtä aikaa naapuri, luokkatoveri ja harrastuksesta tuttu, on hänen arvonsa verkossa suurempi kuin esimerkiksi pelkän luokkatoverin. Ihmisen sosiaalinen pääoma on siis sitä suurempi, mitä useammalla eri perusteella hän on verkottunut muihin. (ks. Pulkkinen 2002, 218.) Iceheartsin kaltainen toiminta leikkaa lasten elämänpiiriä sekä kodin ja koulun että vertaisyhteisön kautta. Seuraavassa kasvattaja kuvaa ajatuksiaan yhteistyöstä koulun ja kotien kanssa:

Tiedän, että moni lapsi tulee kauttani kohdatuksi ja liikkuneeksi sekä vähemmän yksin olleeksi. Moni vanhempi kuulluksi. Moni opettaja hiukan kevennetyksi jollain tunnilla.

Ja niin kovasti haluaisin selvittää, voiko tyttöjen myöhempää pahoinvointia ennaltaehkäistä tällä mallilla, tiiviissä yhteistyössä koulun kanssa? Kaksitoista vuotta. Uskon, että voi.

- Kasvattaja, blogi 15

Kasvattaja näkee siis työnsä nimenomaan yhteistyönä sekä kotien että koulun kanssa ja ennenkaikkea lasten tukemisen näkökulmasta. Tarkoituksena on auttaa lapsia nyt, jotta he eivät

voisi pahoin vuosien päästä. Samalla ajatus opettajien tuntien ja työn keventämisestä on mielenkiintoinen. Kuvaavaa on, että eri tavoin oireilevien, syrjäytymisvaarassa olevien lasten kanssa työskentelevä kasvattaja näkee tehtäväkseen keventää opettajien työtä. Myös erityisluokanopettaja pohtii Icehearts-toimintaa perheiden näkökulmasta ja kiinnittää erityistä huomiota tyttötyöhön, joka on uusi työmuoto Iceheartsille:

Erityistä iloa koen tyttötyöstä, että myös tytöillä on mahdollisuus elää tärkeitä kasvun ja kehityksen vuosia siten, että lapsen ja perheen rinnalla kulkee pysyvä aikuinen. Icehearts-kasvattaja kulkee lapsen kanssa kouluvuosien läpi aina täysi-ikäisyyteen saakka. Mittaamattoman arvokas sisältö tuolla edellisellä lauseella.

- Erityisluokanopettaja, blogi 16

Tytöt oireilevat usein eri tavoilla kuin pojat. Ellosen (2008) tutkimuksessa käy ilmi, että pojat ovat taipuvaisempia häiriökäyttäytymiseen, tytöt taas masennukseen. Myös Pulkkinen (2002) mukaan tytöt oireilevat usein sisäänpäin. Icehearts on alun perin keskittynyt syrjäytymisvaarassa oleviin poikiin, tyttötyön ollessa uudempi aluevaltaus.

Varmasti syrjäytymisvaarassa olevat lapset oireilevat koulussakin monin tavoin, ja opettajien työtaakan kasvaminen sekä koulujen työrauhaongelmat ovat hyvin dokumentoituja suomalaisessa tutkimuksessa. Rajakaltion (2005, 136) mukaan opettajat joutuvat työssään kohtaamaan yhä monimutkaisempia ongelmia, mikä luo erilaisia ristipaineita. Koska opettajien työhön orientoituminen on perinteisesti yksilökeskeistä, ovat opettajat alttiita ylikuormittumiselle. Monitasoisten asioiden ymmärtäminen ja hallinta vaativat enemmän näkökulmia kuin yksilö voi tuottaa. Tämän takia jaetun asiantuntijuuden merkitys kouluissa kasvaa, ja tarvitaan myös vuorovaikutusta ja kommunikaatiotaitoja.

Rajakaltio esittää, että yhteiskunnalliset muutokset ja ongelmat, kuten syrjäytyminen ja eriarvoistuminen, näkyvät selvästi koulussa erilaisina oireyhtyminä, käyttäytymishäiriöinä ja oppimisvaikeuksina (Rajakaltio 2005, 140). Hänen mukaansa näiden ongelmien kohtaamiseen tarvitaan uudenlaista moniammatillista yhteistyötä, osaamista ja resursointia. Samaan aikaan opettajat ovat monien tutkimusten mukaan yhä kuormittuneempia työssään. (ks. esim OAJ 2017) Tutkimusten mukaan opettajien työssä jaksamisen tuessa tärkeää ovat yhteistoiminnalliset toimintatavat. (Rajakaltio 2005, 140)

Lisäksi, olin helpottunut, täytyy myöntää. Koska icehearts-kasvattajat ovat myös koulussa, lapset tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi päivittäisessä koulun arjessa. Opettajana minua helpottaa suunnattomasti, kun aikuisen läsnäoloa ja aikuisena olemisen vastuuta voidaan jakaa tällä tavoin koulupäivän aikana, siellä missä lapsetkin ovat.

- Erityisluokanopettaja, blogi 16

Opettaja pohtii yhteistyötä nimenomaan lasten yksilöllisen kohtaamisen ja tuen näkökulmasta, johon hän toivoo vastuun jakautumista useammalle aikuiselle. Tunnistan saman toivomuksen omasta työkokemuksestani opettajana. Sosioemotionaalisten ongelmien kanssa painivien lapsien kohtaaminen ja tukeminen vie paljon aikaa ja asettaa suuren haasteen opettajalle, jolla on samaan aikaan tehtävänä taata koko ryhmän oppiminen ja hyvinvointi sekä työrauha.

Blogiteksteissä ei kuitenkaan juuri pohdita opettajan jaksamista tai hyvinvointia, vaan kirjoitusten näkökulma on enemmän lasten kohtaamisessa ja heidän hyvinvoinnissaan. Julkiseen blogiin koulun nettisivuilla opettaja tuskin kirjoittaisikaan mahdollisista omista hankaluuksistaan tai jaksamisestaan kovinkaan avoimesti, vaikka kasvattaja muutaman kerran omalla kohdallaan vastaavista hieman puhuukin. Useissa blogikirjoituksissa opettaja kuitenkin iloitsee yhteistyöstä useampien koululla toimivien iceheartsilaisten sekä muiden aikuisten kanssa:

On onni, että lapsi voi olla monen aikuisen kannateltavana koulussa. Tälläkin viikolla olen jo ehtinyt nähdä ja kuulla, miten mm. avustaja, apulaisrehtori ja icehearts-kasvattajat ovat kertoneet lapselle hyviä asioita lapsesta itsestä, ja olen voinut todeta omin silmin, miten hyvä juurtuu lapseen juuri siinä hetkessä.

- Erityisluokanopettaja, blogi 6

Tutkimassani koulussa toimii useampia Icehearts-joukkueita ja siten useampia kasvattajia. Koulussa ollessaan kasvattajat eivät kuitenkaan blogin perusteella työskentele vain Iceheartsiin kuuluvien lasten kanssa, vaan ovat apukäsinä ja lisääaikuisina tunneilla ja välitunneilla. Toki he välillä auttavat, tukevat tai kaitsevat erityisesti Iceheartsiin kuuluvia lapsia, sillä heidät he tuntevat erityisen hyvin. Koulun ulkopuolisen suhteen takia heillä on myös auktoriteettia, jota he voivat soveltaa koulun normien ylläpitoon ja sosiaaliseen kontrolliin koulussa:

Open tehtävä on olla KIVA ja KILTTI. Joskus Ope myös MÄÄRÄÄ. Silloin joku lapsi ajattelee, Open tehtävä on määrätä, mitä lapset tekevät. Toisen lapsen mielestä taas Ope KIUSAA. Tässä on ero näkökulmissa. Lapsi, joka ajattelee, että

Open kuuluukin määrätä, tottelee todennäköisesti heti. Mutta entäs lapsi, joka ajattelee, että Open määrääminen on kiusaamista? Aivan – kyseenalaistaa. Tässä kohtaa on mahdollisuus. Voimme seuraamuksilla saada tämänkin lapsen ymmärtämään, että jos et tottele Opea, seuraa aina ikävyyksiä. Suurin osa lapsista ajattelee tällöin, että kannattaa totella Opea. Mutta eivät kaikki. Silloin voi tuttu aikuinen muistuttaa, miten hyvä Ope sinulla onkaan. Niin kiva ja viisas. Ja sanoa: ”Olen samaa mieltä Open kanssa”. ”Kuulitko, mitä Ope sanoi? Opea totellaan”. Icehearts-kasvattajalle tavallinen tilanne. Lapsi kyseenalaistaa, odottaa vahvistusta kasvattajalta ja kuuleekin, että Ope on se, jota totellaan. Silmissä välkähtää, leuka loksahdaa ja aivoissa raksuttaa. Kysyimme myös; keitä varten aikuiset koulussa ovat? Vastaus kuului vaivoin, niin punastutti ja hymyilytti vilkasta poikaa: ”Meitä varten”.

- Kirjoittaja epäselvä, blogi 1

Kirjoitusten perusteella kasvattajat antavat lapsille paljon emotionaalista tukea, informatiivista tukea – esimerkiksi koulutehtävissä auttaen – sekä jonkin verran materiaalista tukea esimerkiksi erilaisten urheiluvälineiden hankkimisen muodossa. Lisäksi heiltä lapset saavat rakentavaa palautetta ja he vahvistavat koulun sosiaalista kontrollia omalla auktoriteetillaan. Joskus kasvattajat hakevat lapsia kouluun näiden jäädessä kotiin haluttomina lähtemään kouluun. Usein kasvattaja on yksin tai yhdessä opettajan kanssa selvittelemässä riitoja tai muita sosiaalisia tai emotionaalisia pulmatilanteita:

-- sovimme, että Nelli tulee luokkaamme heti seuraavalla tunnilla. Luokassa Nelli ja minä juttelemme yhdessä lasten kanssa asiasta. Lapset olivat yhtä mieltä siitä, että kaikilla on välillä kurja olo riitelyn takia. Lapsilla itsellä on hyviä, konkreettisia ehdotuksia miten asiassa edetä. Lopuksi sovimme käytännön tasolla, miten toimimme ruokailussa ja mitä leikkejä välkillä voisi leikkiä, että kaikki pääsevät mukaan leikkimään.

-Erityisluokanopettaja, blogi 4

Myös seuraavassa esimerkissä opettaja kokee saanensa avun hankalassa tilanteessa oppilaan kohtaamiseen Icehearts-kasvattajalta lapsen hermostuessa ruokalassa:

Tilanne rauhoittuu pienen ajan kuluessa, kun lapselle tuttu aikuinen auttaa ja lapsi malttaa lopulta syödä ruokansa. On hieno huomata, kun herne hivuttautuu hiljalleen pois lapsen sieraimesta ja ruokailut saavat onnellisia päätöksiä. Näen omin silmin kuinka alkava, lasta harmittava tilanne sulaa pois ennen kuin ehtii muodostua ongelmaksi. Samalla opin myös itse. Ensi kerralla en tee herneestä numeroa, mietin. Tällä kertaa saan avun ja tarvittava tieto löytyy icehearts-kasvattajalta. Toisinaan taas apuun tulee joku toinen työkaveri, koulun aikuinen. Tällaista se on, kun koko koulu kasvattaa.

- Erityisluokanopettaja, blogi 14

Opettaja kokee myös oppivansa tilanteessa itse. Iceheartsin ollessa tiivis osa koulun yhteisöä mahdollistuu molemminpuolinen tukeminen ja oppiminen. Opettaja myös näkee katkelmassa Icehearts-kasvattajan työkaverina, osana koulun työyhteisöä, joka yhdessä tekee työtä lasten kasvattamisen eteen.

5.2.3 Moniammatillinen yhteisö lapsen tukena

Sisäinen turvallisuuden tunne on tärkeässä asemassa myös opiskelussa ja oppimisessa. Lapsen on hankala keskittyä opiskelemaan, jos sisällä myllertää. Kasvattajan auttaessa lasta käsittelemään tunteitaan on hänen helpompi myös opiskella. Samalla opettajalle jää aikaa opettaa ja huomioida myös muita luokan oppilaita, sillä yhden ihmisen aika ja huomiokyky on tietenkin rajallinen. Saatavilla oleva, lapset tunteva, luotettava aikuinen on arvokas lisä missä tahansa luokassa, on kyseessä sitten Icehearts-kasvattaja, kouluavustaja tai joku muu.

On matematiikan tunti alkamassa. Tiedän, että edellisellä välkällä on sattunut jotakin sellaista, ettei lapsi niin sanotusti ihan heti kykene sorvin ääreen. Lapsi kyllä yritti kertoa siitä minulle, en kyennyt häntä kuitenkaan kuuntelemaan. Muutama muukin yritti kertoa samanaikaisesti omaa asiaansa välkän jälkeen, mutta palataan siihen hieman myöhemmin.

Hetkeä, jota en halua juuri nyt rikkoa lapsen työpisteen äärellä, voisi sanoa oppimisen esteiden purkamiseksi. Lapsi puhuu pienellä äänellä paikalle ilmestyneen icehearts-kasvattajan, Tommin, kanssa välkän tapahtumista. Aikuinen on läsnä, kuuntelee, juttelee. Lapsen kokemus ei ehdi solmuksi asti, on vielä rusetilla, joka on helppo aukaista tutun aikuisen kanssa. Pikkuhiljaa lapsi löytää matikan työvälineet käteensä. Juttelu lapsen ja aikuisen kesken jatkuu, mutta matikkakin jo kiinnostaa.

- Erityisluokanopettaja, blogi 24

Päätän luvun poikkeuksellisesti kokonaiseen blogimerkintään (blogi 20), jossa tulee esiin toimiva moniammatillinen yhteistyö kodin, koulun, oppilashuollon ja Iceheartsin välillä ja lapsi saa avun:

Tästä on kyse Iceheartsissa, hyvässä yhteistyössä koulun ja kodin kanssa. Oli kasvattaja, joka kokosi ryhmää. Oli tyttö, josta oli huoli. Tyttö tuli ryhmään. Pelattiin, askarrettiin, uitiin, retkeiltiin. Naurettiin, halattiin, hymyiltiin, juteltiin. Karattiin, lyötiin, purtiin, potkittiin, itkettiin. Tehtiin tätä lähes kaksi vuotta. Tyttö piti pintansa, käyttäytyi koulussa. Puri hammasta kun suututti. Irvisti kun itketti.

Opettaja tuki lempeästi, ohjasi ja opetti. Kunnes yhtenä päivänä se ei enää pitänyt, se pinta. Tuli liian paljon, liian pienelle. Tuli raivo, tuli itku. Ei enää normirajoissa.

Äiti kesti ja jaksoi puhua. Äiti otti syliin ja lohdutti. Äiti sanoi sadannen kerran: ”Mitä jos puhuisit koulupsykologille? Me emme voi auttaa, kun emme tiedä, mikä on?” Tyttö suostui sadannesta pyynnöstä. Äiti kertoi kasvattajalle, sovittiin, että kasvattaja tukee, miten parhaiten voi.

Toimiva luottamussuhde sekä kodin, että lapsen ja kasvattajan välillä mahdollistaa lapsen auttamisen ammattilaisen avun äärelle. Kynnys koulupsykologin tapaamiselle saattaisi nousta yliptsepääsemättömän korkeaksi ilman kasvattajaa, joka kädestä pitäen tukee tyttöä:

Koulupsykologi soitti, pyysi kasvattajaa ja tyttöä yhdessä keskustelemaan. Aika sovittiin. ”Tää on meidän yhteinen juttu. Yhdessä mennään, en jätä yksin.” Koulupsykologille reppuselässä. Esiteltiin, piirrettiin. Koulupsykologi kysyi kysymyksiä, tutustui tyttöön. Tyttö vastasi, kun kysyttiin. Siten kuin lapsi vastaa. ”Kyllä, ei, en tiedä.” Koulupsykologi kysyi myös kasvattajalta, tietääkö, mikä tyttöä vaivaa? ”No, luulen niin. Saanko kertoa, miten asian näen, korjaa, jos sanon väärin?” ”Sopii”, sanoi pieni.

Seuraavassa kasvattaja kuvaa, kuinka hän käyttä omaa ymmärrystään ja syntyneen suhteen avulla auttaa tyttöä tuomaan tunetitaan esiin ja tukee sitä kautta myös koulupsykologin työtä:

Kasvattaja kertoi, mikä pitkällä ajalla tyttöä kuormitti ja miten tyttö oli oppinut purkamaan pahan mielen yhteen ystävänsä. Nyt tällä ystävällä oli uusia ystäviä ja tyttö ei enää tiennyt, miten sen kaiken harmin ja kiukun kanssa ollaan ja mihin sen voi laittaa. Siksi se tuli yli äyräiden. Kuormittava tilanne jatkuu ja sen kanssa täytyy oppia elämään. Paha mieli täytyy oppia käsittelemään itse.

Koulupsykologi, viisas ammattilainen, nappasi asiasta kiinni ja sanoi: ”Minä voin opettaa sinulle, miten sitä kiukkua voi purkaa muuten kuin toisiin ihmisiin. Sopiiiko se?”. ”Sopii”, sanoi pieni. ”Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa. Onko muita asioita?”, kysyi koulupsykologi. ”Kerroinko sen, mikä harmittaa? Kerroinko kaiken, mikä vaivaa?”, kysyi kasvattaja. ”Joo, mun pää tuli jo tyhjäksi.”, hymyili pieni.

Pieni, urhea jääsydäntyttö käytti kasvattajaa näkemään, kuulemaan ja puhumaan, kun ei vielä itse osaa. Viisas äiti käytti kasvattajaa yhtenä linkkinä, jotta sai lapselle avun. Viisas koulupsykologi kysyi ja kuunteli, ei miettinyt omia kannuksiaan, vaan etsi vastausta ongelmaan. Ja viisas opettaja, hän luotti, että kyllä nämä ammattilaiset homman hoitavat. Solmu aukesi, kun lapsi oli pieni. Ei tullut umpisolmua. Tästä on kyse Iceheartsissa, hyvässä yhteistyössä koulun ja kodin kanssa.

- Kasvattaja, blogi 20

Moniammatillinen toiminta vaatii vahvaa luottamusta ja yhteistyötä sekä lapselta että kodilta. Ensin Icehearts-ryhmän kokoamisvaiheessa on tunnistettu huoli lapsesta ja hänet on otettu mukaan Iceheartsiin. Koti on ainakin hyväksynyt tämän, mikä ei ole itsestäänselvyys, kun kyseessä on julkisesti auttamaan pyrkivä toimintamuoto, mikä saattaa herättää ajatuksia esimerkiksi leimaantumisesta ongelmaerheeksi. Lapsen tarvitseman tuen tunnistamiseen on tarvittu yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen sekä mahdollisesti muiden tahojen, kuten sosiaalitoimen kanssa. Joukkueen kokoamista moniammatillisena prosessina ovat tutkineet tarkemmin esimerkiksi Hiilinen ja Takkinen (2014) sekä Tiitinen (2013).

Tytön oltua toiminnassa lähes kahden vuoden ajan hän oli saanut kokea riittävästi hyväksyntää ajoittain vaikeasta käyttäytymisestään huolimatta. Luottamussuhde oli syntynyt, ja kodin ja kasvattajan yhdessä tukemana hän pääsi koulupsykologin juttusille. Kynnys psykologin tai muun ammattiauttajan luo menemiseen saattaa olla korkea, tässä tapauksessa sitä olivat madaltamassa kasvattajan ja kodin toiminta. Koska kasvattaja tunsu lapsen ja hänen haasteensa hyvin, oli hänestä apua myös psykologille, ei ainoastaan lapsen henkisenä tukena. Sosiaalista pääomaa tässä tapauksessa olivat sosiaalinen tuki ja verkosto lapsen ympärillä, joka oli huomannut lapsen hädän ja tarpeen ja pystyi auttamaan häntä löytämään keinoja asian käsittelyyn sekä löytämään vielä lisää apua.

Iceheartsin toiminta koulun arjessa on siis paitsi lasten, myös opettajan ja koko kouluyhteisön tukemista käytännön tasolla. Kasvattaja voi toimia ikään kuin laajennettuna kouluavustajana, sillä hän toimii koulun lisäksi lasten ja kotien kanssa tiiviissä yhteistyössä myös vapaa-ajalla eikä toiminta rajoitu pelkkään harrastamiseen. Opettaja saa apua ja lisää resursseja luokkaan ja erityisesti huolta aiheuttaneiden lasten kohtaamiseen, mikä vapauttaa hänen voimavarojaan myös varsinaiseen opetustyöhön ja toisaalta myös muiden lasten kanssa toimimiseen. Samalla Iceheartsissa mukana oleva lapsi saa sosiaalista tukea ja sosiaalista kontrollia opettajan lisäksi kasvattajalta. Kasvattajan toiminta koulussa ei kuitenkaan rajoitu vain Icehearts-joukkueessa mukana oleviin lapsiin, vaan hän työskentelee koulussa ollessaan aina kyseisen luokkayhteisön ja kaikkien paikalla olevien lasten kanssa, osana koko koulun yhteisöä.

5.3 Icehearts lasten vapaa-ajalla

Nelli, joka on vastannut siitä, että tytöt ovat päässeet harjoittelemaan syksyn aikana jäälle, on ilmiselvästi innostanut ja kannustanut tyttöjä harjoituksissa. Nyt hän seisoo rennosti jäällä kaukalon laitaan nojaten, tytöille hyväksyvästi hymyillen ja välillä peukkaa nostaen esiintymisvuorossa oleville. Sinä osaat! Sinä kelpaat!

- Erityisopettaja, blogi 12

Nuorten sukupuolella, koulutustaustalla, kotitaustalla ja sosiaaliluokalla on vaikutusta suomalaisten nuorten vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin. Usein he valitsevat ne henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai sosiaalisten suhteidensa mukaan. Harrastuksilla saattaa olla vaikutusta koulutusvalintojen ja työuran lisäksi jopa onnellisuuteen ja hyvinvointiin. Lisäksi vapaa-ajan valinnat saattavat myös edistää syrjäytymistä. Paljon harrastavat saavat sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja sekä tukea identiteettinsä rakentamiselle, mikä auttaa heitä myöhemmin elämässään selviytymään passiivisia ikätovereitaan paremmin. (Helve 2009, 252) Tässä luvussa käsittelen Iceheartsia vapaa-ajan toimintana ja urheiluharrastuksena sosiaalisen pääoman näkökulmasta.

5.3.1 Lasten ja nuorten vapaa-ajan merkitys sosiaalisten suhteiden syntymisessä

Helven (2009, 252) mukaan vapaa-ajan viettotavoilla on nuorille erityinen merkitys, sillä ne vaikuttavat ystävyssuhteiden ja verkostojen luomiseen, oman identiteetin kehittämiseen, sukupuoli-identiteetin muodostamiseen, vanhemmista irtautumiseen ja aikuistumiseen, ammattiin oppimiseen sekä oman arvomaailman ja maailmankuvan rakentamiseen. Vapaa-ajan sosiaalisissa verkostoissa syntyy luottamusta ja sosiaalista sekä emotionaalista pääomaa. Luottamus on edellytys tasapainoisen identiteetin rakentamiselle. (Helve 2009, 256)

Vapaa-aika tarjoaa kriittisen areenan, jossa nuoret voivat alkaa löyhentää siteitään perheeseensä ja löytää omia tapojaan muodostaa identiteettiänsä ja rakentaa omaa sosiaalista pääomaansa. Myös Kekkonen kuvaa sosiaalista pääomaa erityisesti verkostojen kautta ja esittää johonkin kuulumisen tunteen keskeisenä identiteetin rakentumisen lähteenä. Hänen tutkimuksessaan akateemisten työläisten verkostojen mahdollistajina toimivat työyhteisön ja ystävien lisäksi erilaiset kolmannen sektorin palvelut, kuten kirkko ja erilaiset vanhempainryhmät. (Bynner 2007, 195; Kekkonen 2016, 48–49.)

Kimin (2009) mukaan esimerkiksi maahanmuuttajille ymmärrys suomalaisesta vapaa-ajasta vapaa-aikana nimenomaan itselle syntyy sosiaalisen pääoman verkostoissa. Toisaalta esimerkiksi urheilu voi hänen mukaansa olla myös rakentamassa sosiaalisia verkostoja ja helpottaa

maahanmuuttajataustaisille suomalaisten ystävien saamista ja täten mahdollistaa uusien resurssien saavuttamisen yhteiskunnassa. (Kim 2009, 168.) Harrastukset ja muu vapaa-ajan toiminta voivat Helven (2009, 253) mukaan bourdieulaisittain kasvattaa nuorten kulttuurisia ja sosiaalisia taitoja ja kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Hän olettaa, että nuoret muodostavat harrastuksissaan sosiaalista pääomaa, joka kehittyy heille sosiaalisiksi voimavaraksi ja auttaa heitä aikuistumisessa.

Myös Pulkkinen (2002, 230–234) esittää harrastustoimintaa, ja erityisesti koulun yhteydessä toimivaa kerhotoimintaa, sosiaalisen pääoman lisääjiksi lapsille. Erityisen merkittäväksi kerhotoiminta on osoittautunut hänen mukaansa lapsille, joiden elämässä kasaantuvat useat riskitekijät, kuten heikko koulumenestys ja aggressiivisuutena ilmenevä sosiaalisten taitojen heikkous sekä vanhempien heikko sosiaalinen asema. Hän viittaa amerikkalaiseen tutkimukseen (Mahoney & Cairns, 1997), jonka mukaan yhteen tai useampaan lukujärjestyksen ulkopuoliseen toimintaan osallistuneet riskiryhmään kuuluneet nuoret keskeyttivät koulunkäyntiään vähemmän ja syyllistyivät aikuisikään mennessä vähemmän rikoksiin kuin toimintaan osallistumattomat.

Pulkkinen (2002, 232) mukaan ihmisten osallistuminen organisaatioiden toimintaan riippuu siitä, onko yhteisössä tarjolla sopivia organisaatioita ja onko siellä epävirallisia sosiaalisia verkostoja ja keskinäistä luottamusta. Esimerkiksi vähemmistöön kuulumisen voi eristää ihmisiä sosiaalisista verkostoista, kulttuuriset tai taloudelliset syyt voivat olla rajoittamassa vaikkapa urheiluharrastukseen osallistumista. (Vrt. Bourdieu 1978) Seuraavassa katkelmassa kasvattaja kuvaa kulttuuristen ja taloudellisten tekijöiden vaikutusta harrastamiseen ja kuinka Iceheartsin toiminnassa näitä esteitä voidaan ylittää:

Jo kolmatta viikkoa päässäni pyörii sama nauha aina kun pysähdyn hetkeksi. Siinä tyttö, kirkassilmäinen, kertoo, miten hän aikoo hiihtää murtomaahiihtoa lomalla. Tyttö kertoo, että rakastaa hiihtoa. Tyttö kertoo, ettei kukaan kaveri tai kukaan perheenjäsen hiihdä.

Koulussa hän on saanut hiihtää liikuntatunnilla ja koulun jälkeen muutaman kerran kanssani. Hän kertoo ostaneensa sukset nettihuutokaupan kautta. Käyn hakemassa sukset. Ne ovat laskettelusukset ja nimenomaan ne hän halusi. ”Mutta ne oli niin ihanan väriset ja otsikko oli hiihtotarvikkeet, en mä tiennyt.”. Kauppaa ei voi purkaa ja rahaa on jo mennyt. Kotoani löytyivät ylimääräiset sukset ja monet haemme käytettyjen tarvikkeiden kaupasta. Voi ihme tuon tytön iloa omista suksista. Tyttö kertoo, että ensimmäistä kertaa elämässä hänellä on nyt omat sukset. -- Minä en ole ymmärtänyt, että talviurheiluvälineet ovat joillekin lapsille niin kaukana. Minä en ole ymmärtänyt, miten suuressa roolissa kotoutumisessa ne voivat olla. Tämän talven suhteen on ehkä myöhäistä. Mutta ensi talven lumille!

Iceheartsin kautta saatu sosiaalinen tuki, tässä tapauksessa materiaalsen ja informatiivisen tuen muodossa, auttavat tätä maahanmuuttajataustaista tyttöä kotoutumaan ja harrastamaan liikuntaa. Tällä kertaa kyseessä ei ole edes joukkueen oma urheilutoiminta, vaan kasvattajan tuki on tytön käytettävissä olevana resurssina, sekä materiaalisena että informatiivisena tukena, joita ilman hiihtoharrastuksessa alkuun pääseminen olisi hyvin hankalaa.

Pulkkisen (2002) mukaan harrastustoiminnan sisällyttäminen koulutyöhön parantaisi lasten keskinäistä tasa-arvoa ja lisäksi vähentäisi lasten sosiaaliselta pääomaltaan köyhempien lasten tarvetta muodostaa koulun ulkopuolella arvomaailmaltaan kyseenalaisia ryhmittymiä ja niihin etsiytymistä. Samalla hän esittää, että lapsi tarvitsee toveriensa lisäksi myös kodin ulkopuolisia aikuissuhteita arvomaailmansa kehittymisen tukemiseksi. Erityisen syvällisenä hän pitää lapsen ja jonkun syvällisesti hänen elämäänsä vaikuttavan aikuisen, esimerkiksi valmentajan, välille mahdollisesti syntyvää mentorointisuhdetta. (Pulkinen 2002, 233–234)

Toinen ihmeellinen asia on, että kirkassilmäinen tyttö, hän itkee monta kertaa nähteni. En ole ennen nähnyt hänen itkevän. Vain hymyilevän. Aina. Ensin mietin, että hän on kipeä. Sitten mietin, että hänellä on jokin ikävä asia, jota hän ei kerro. Ymmärrän vasta myöhemmin.

-Ensin (yhteinen projektimme, kts edellinen blogi) Suihkuviitta päälle ja suihkuun, sitten uimaan. Vietän pitkän ajan vain hänen kanssaan uimahallissa. Tuijotan silmiin ja rohkaisen. ”Pystyt siihen, hyppää vaan.” Loputtoman ajan jälkeen tyttö toteaa, ettei uskalla tällä viikolla hypätä kolmosesta. Ensi viikolla sitten. Olen jopa tyytyväisempi, että hän uskaltaa kuunnella itseään ja jättää hyppäämättä, kuin että hyppäisi miellyttääkseen minua.

Uinnin jälkeen ymmärrän. Hän on tullut puolitiehen vastaan. Hän on nähnyt yritykseni. Hän on nähnyt ajan, jota hänen asioihinsa käytän. Hän on nähnyt, että välitän. Hän on päättänyt luottaa. Ja koska hän luottaa, hänen ei tarvitse olla enää vahva. Hän voi olla myös heikko ja itkeä. Me olemme sisukkaita tyttöjä ja naisia. Me rakensimme luottamuksen toinen toiseemme. Me olemme Euroopasta ja Afrikasta, me olemme Suomesta ja Somaliasta. Ja meitä yhdistää Sisu.

Ylläolevassa katkelmassa kasvattaja kertoo, kuinka hänen on onnistunut saavuttaa luottamussuhde yhteen joukkueen tytöistä Iceheartsin toiminnan kautta. Lapsi on nähnyt, että tämä aikuinen käyttää häneen aikaa ja näkee vaivaa minua varten. Rohkaiseva ja ymmärtävä suhde kasvattajaan, tai harrastuksen parissa valmentajaan, avaa ovet luottamukselle ja sitä kautta myös

emotionaaliselle tuelle. Yhtenä avaimena avoimen luottamussuhteen syntymiseen on vaikuttanut varmasti myös kasvattajan samalle tytölle aiemmin kehittänyt suihkuviitta, jonka avulla kulttuuristen eroavaisuuksien takia uimahallissa yhteisissä tiloissa eteen tullut peseytymisongelma saatiin ratkaistua. Suihkuviitasta kerron tarkemmin myöhemmin tässä luvussa. Seuraavaksi tarkastelen Iceheartsin urheilullista puolta sosiaalisen pääoman viitekehystä.

5.3.2 Urheilu ja sosiaalinen pääoma

Olemme vuoden aikana opetelleet iloitsemaan ja kannustamaan itseä ja muita – kaikista edistysaskeleista. Ja myös siitä, että kunnioittaa omia pelkojaan. Silloin ei tarvitse hypätä, jos ei uskalla. Silloin on viisas se, joka itseään kuuntelee ja jättää hyppäämättä.

Iceheartsin Tyttötyössä tärkeää roolia näyttelee itsetunto ja sen tukeminen. Se on usein tytöillä ja naisilla huteralla pohjalla. Ensimmäinen yhteinen projektimme tyttöjen kanssa oli luistelunäytös. Kyllä, näen nyt, miksi se oli niin todella hankalaa. Koska teimme esityksiä, tyttöjen ajatus oli, että niiden täytyy olla täydellisiä ja hienoja. Tästä syntyi monia riitoja ja paljon pahaa mieltä. Koska tytöt silti halusivat niitä tehdä, me teimme ne.

- Kasvattaja, blogi 21

Bourdieu on liittänyt urheiluun osallistumisen urheilulajista riippuen ensisijaisesti taloudelliseen pääomaan, toissijaisesti kulttuuriseen pääomaan (perheen ja koulutuksen uusintamiin käyttäytymissäntöihin ja suhtautumistapoihin) ja vapaa-aikaan (muuntautunutta taloudellista pääomaa). Suomessakin urheilun on havaittu tavoittavan hyvin ihmiset, joilla elämä on järjestyksessä. Eri tavoin syrjäytyneitä tai huonompiosaisia urheilu tavoittaa heikommin, vaikka urheilulla voisi olla hyvät mahdollisuudet heidänkin puhuttelemiseensa. (Bourdieu 1978, 836–837)

Bynnerin (2007) mukaan suuressa brittiläisessä kohorttitutkimuksessa vapaa-ajan toiminnalla, joka liittyi seurakuntiin, partioon, ja koulun jälkeiseen harrastus- ja urheilutoimintaan kouluilla ja yhteisissä tiloissa, oli taipumus vahvistaa positiivisia lopputuloksia osallistujien elämässä. Samalla perinteinen nuorisotoiminta, joka sisälsi lähinnä yhdessä oleilua ja juttelua, ei saavuttanut positiivisia tuloksia, jopa päinvastoin. Samanlaisia tuloksia on saatu myös Ruotsissa. Erityisesti urheilu ja muu toiminta, joka sisälsi tavoitteellisuutta, asetti vahvan kontrastin perinteiselle nuorisotoiminnalle. Bynner arvioi urheilun olevan yksi harvoista koulun ulkopuolisista konteksteista, jossa perheen sosioekonomisella taustalla ei ole juurikaan merkitystä. (Vrt. Bourdieu 1978) Lisäksi urheilu tarjoaa perustan rakentaa yhdistävää sosiaalista pääomaa, joka mahdollistaa

positiivisten elämänkulkujen rakentamisen. Bynnerin mukaan suomalaiset hankkeet tällä saralla ovat olleet erityisen menestyksekkäitä ja tarjoavat malleja siitä, mitä tarvitaan. (Bynner 2007, 199–200)

On lapsia, jotka rakastavat pelejä. On lapsia, jotka eivät. Iso prosentti pojista, jotka hyötyvät tuesta koulussa, pärjäävät hyvin erilaisissa joukkuepeleissä. Tyttöissä tämä prosentti on pienempi. Tämä on käytännön havainto. Liikunta ja joukkuepelit auttavat lasta monessa. Koulussa, sosiaalisissa suhteissa, mielihyvän kokemisessa ja itsetunnon kehittymisessä. Siksi joukkueurheilu on keskeisessä roolissa Iceheartsin toimintamallissa.

- Kasvattaja, blogi 27

Tänä syksynä aloitimme viikottaiset salibandytreenit. Aluksi niin, että puolet ajasta treeniä, puolet ”vapaata salia”, eli temppuilua ja pomppuilua, hienoja liikkeitä ja esityksiä. Viime kerralla meillä oli yhdessä kivaa, kun pelasimme. Kaikki täysillä, ihan oikeasti. Silmäkulmat kostuivat – vihdoinkin ollaan tässä.

Mukana tyttö, joka vannoi vielä kesällä, ettei ikinä, ikinä pelaa. Tyttö, joka inhoaa liikuntaa. Tyttö, jota kiusataan koulussa. Siinä hän pelasi, silmät innosta hehkuen. Nappasi taitavasti pallon vastustajalta. Ei tiennyt, miten päin olisi kehut ottanut vastaan. Heiteltiin yläfemmoja ja pidättelin kyyneleitä.

- Kasvattaja, blogi 27

Icehearts on joukkueurheiluun perustuva toimintamalli (Icehearts 2017). Tyttöjoukkueelle ei aineistoni mukaan alkuvaiheessa valittu selvää lajia, vaan toiminta on ollut monimuotoista liikkumista ja urheilua. Tyttöjoukkueen kasvattaja on yrittänyt löytää joukkueelleen sopivan joukkueurheiluun perustuvan urheilulajin. Joukkueurheiluharrastukset ovat tosin näyttäytyneet osassa tutkimuksista hieman vapaaehtoistyötä, kirkon järjestämää toimintaa ja kulttuuriharrastuksia heikompina estäjinä rikollisuudelle ja ongelmakäyttäytymiselle, saattaen jopa lisätä alkoholin käyttöä ja humalahakuista juomista. Harrastustoiminnan identiteetti vaikuttaa toiminnan vaikuttavuuteen lasten elämässä. Urheilussa parhaiden pärjääminen ja heikompien putoaminen pois, kilpailu ja muut urheilun lieveilmiöt heikentävät harrastusten hyviä puolia lasten elämän tukemisessa. Tässä yhteydessä järjestetyn toiminnan laadulla ja erityisesti valmentajilla on suuri merkitys. (Pulkkinen 2002, 235–238.) Edellä esitetystä huolimatta Iceheartsin toiminta perustuu juuri joukkueurheiluun. Yhdessä blogimerkinnöistä kasvattaja pohdiskelee joukkueurheilun merkitystä ja perinteisesti tyttöjen ja poikien keskuudessa suosittujen lajien eroja:

Tyttöjen yleiset harrastukset ovat voimistelu, luistelu, tanssi ym lajit, joissa tehdään kaunista liikettä yksin tai yhdessä. Iceheartsin toimintamalli perustuu joukkueurheiluun. Olen ajatellut, että ihan sama, laji kuin laji, kunhan liikutaan.

Tällä viikolla ymmärsin – jos mallin yksilöä tukeva idea tukeutuu vahvasti joukkueeseen kuulumiseen ja joukkueen yksilöä tukevaan voimaan, perinteiset ”tyttöjen lajit” eivät tue tätä ajatusta. Joukkuepeleissä rakennetaan tiimejä, joissa eri yksilöjen taidot summana tekevät joukkueesta yksilöitä paremman. ”Tyttöjen lajeissa” yhdenkin yksilön tekemä virhe aiheuttaa joukkueen suorituksen alentumisen. Tällöin siis yhdenkin joukkueen jäsenen huonommat taidot jollain osa-alueella alentavat koko joukkueen suoritusta. -- Syntyy epävarmuutta ja painetta olla täydellinen, etten se vaan ole minä, joka seuraavaksi mokaa.

Voimistelu, luistelu ja tanssi ovat upeita lajeja, mutta niiden ajatus on erilainen kuin joukkuepelien. Tunnen monia tyttöjä, jotka ovat innoissaan harrastaneet ja yhtäkkiä innostus on lopahtanut kuin seinään. Syynä harrastuksen suuret vaatimukset, putoaminen alempaan ryhmään karsinnoissa tai huonoksi muuttunut joukkuehenki. Täytyy olla itsetunnoltaan hyvä, jotta kestää nuo paineet. Tai palavasti rakastaa omaa lajia.

- Kasvattaja, blogi 21

Yksittäisen lapsen tai nuoren kohdalla yksilölajin harrastaminen saattaa hyvinkin olla elämässä arvokasta, ja lajin parista on mahdollista löytää elämässä hyödyllisiä ja tukevia asioita sekä ihmissuhteita. Kuitenkin Iceheartsin toiminta perustuu ryhmään ja joukkueena toimiessa ryhmän yhteinen toiminta ja ryhmähenki ovat hyvin tärkeässä asemassa. Pulkkisen (20020) kritiikkiä joukkuelajeja kohtaan on hyvä verrata Iceheartsin saavuttamiin tuloksiin. Avainasemassa Iceheartsin onnistumisessa lienee se, että urheilu on toiminnassa ainostaan välinearvoista. Toiminnan tavoitteet eivät ole ensisijaisesti urheilussa pärjäämisessä, vaan lasten kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Toiminta on enemmän kuin harrastus, ja kasvattajat ovat läsnä lasten elämässä tavallisia joukkueiden valmentajia enemmän. Edellytykset tukevan mentorointisuhteen syntymiselle ovat vielä tavallista valmentajaakin paremmat.

Tyttöjoukkueen haasteena on ollut yhteisen joukkueurheilulajin löytäminen. Poikien joukkueet on tätä ennen rakennettu yleensä kasvattajan valitseman lajin kautta, usein jääkiekon tai jalkapallon, vaikka nykyään lajivalikoima onkin kasvanut. Tyttöjoukkuetta ei lähdetty rakentamaan minkään lajin lähtökohdista, vaan toimintaan on sisältynyt monenlaista kokeilua. Kasvattaja on edellä esitetyissä teksteissä perustellut haluaan löytää joukkueelle myös säännöllisempää joukkueurheilutekemistä. Kasvattajan mukaan joukkue on aloittanut kokeilut salibandyn parissa:

Nyt olemme pelanneet salibandya. Peli on vapaata, kaikki käyvät kentällä kokeilemassa, jokainen onnistuu jossain kohtaa – yhdessä iloitaan maaleista, yhdessä nauretaan hassuille sattumuksille, yhdessä lohdutetaan, kun jotain sattuu. Alamme tavoittaa sitä ajatusta, mikä joukkueessa kannattaa. Alamme voimaantua, saada uusia ideoita, luottaa siihen, että meillä on aikaa tehdä vaikka mitä kivoja juttuja yhtenä porukkana. Ei meidän tarvitse rakastaa salibandya. Mutta se

auttaa meitä toimimaan yhdessä, liikkumaan yhdessä, olemaan yksi tiimi ja pitämään hauskaa. Tavoitteemme on saada enemmän maaleja kuin vastustaja. Sääntöjen puitteissa ihan sama, miten siihen päästään. Nyt kukaan ei meitä arvostele ulko- eikä sisäpuolelta. Osaammeko täydellisesti, olemmeko täydellisiä.

- Kasvattaja, blogi 21

Etenkin sellaiset varhaisnuoret, joilla on emotionaalisesti etäinen yhteys vanhempiinsa, tarvitsevat runsaasti tukea vapaa-ajan toiminnan ohjaajilta. (Pulkinen 2002, 235–238) Iceheartsin mallissa kasvattajat ovat ammattilaisia, toimintaan ja lapsiin sitoutuneita, ja ideologian olennaisena osana on, että kaikki pääsevät mukaan. Kaikki pelaavat, ketään ei jätetä pois joukosta. Yhteinen kannustaminen ja rohkaiseminen riippumatta urhelullisista ansioista on toiminnassa oleellisena ja perustavanlaatuisena osana. Näillä keinoilla on mahdollista selkeästi parantaa toiminnan vaikuttavuutta verrattuna perinteiseen joukkueurheilutoimintaan.

5.3.3 Monikulttuuriset nuoret ja vapaa-ajan toiminta

Iceheartsin toiminnassa on mukana monia maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria, mikä asettaa toiminnalle erilaisia haasteita kulttuurisista ja sosioekonomisista syistä johtuen, kuten edellekään olen edellä tuonut esiin. Maahanmuuttajanuorella saattaa olla vaikeuksia osallistua yhteiskunnalliseen ja vapaa-ajan toimintaan, jos hän ei koe kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan (Habib 2009, 47). Johonkin kuulumisen tunne on siis keskeinen tekijä monikulttuuristen nuorten kanssa tehtävässä työssä. Icehearts ei ole pelkästään kerho, johon voi tulla mukaan silloin, kun haluaa, vaan jokainen todella kuuluu joukkueeseen.

Monikulttuuristen nuorten osallistumista nuorisotyöhön tutkineen Pyykkösen (2007) mukaan hallinto on asettanut odotuksia nuorisojärjestöille monikulttuuristen nuorten parissa tehtävälle toiminnalle. Järjestöjen tulisi pyrkiä integroimaan maahanmuuttajanuoria suomalaiseen yhteiskuntaan, lisäämään etniset rajat ylittävää vuorovaikutusta nuorten välillä ja edistää suvaitsevaisuutta heidän parissaan. (Vrt. Nuorisolaki 1285/2017, 8 §) Pyykkönen tuo tutkimusraportissaan esiin sen, että monikulttuuriset nuoret eivät näistä odotuksista huolimatta osallistu toimintaan kovinkaan aktiivisesti lukuunottamatta liikunta- ja urheilutoimintaa ja että usein kulttuuriyhdistystenkin toiminta lapsille ja nuorille on liikuntatoimintaa. (Pyykkönen 2007, 21) Liikunta vaikuttaa siis olevan tehokas keino tavoittaa maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria.

Aina yhdessä toimiminen ei kuitenkaan ole uskonnollisista ja kulttuurisista eroista johtuen itsestään selvää. Kasvattaja on kokenut uskontoon liittyviä haasteita joukkueensa lasten kanssa:

Se, että lapsi sanoo ääneen pelkonsa, kertoo turvasta ja hyvästä elämästä. Hän kokee niin suurta turvallisuutta, että uskaltaa kysyä yhteisönsä aikuiselta – pidätkö minusta yhtä paljon, kuin lapsista, jotka jakavat uskontosi? Hänen yhteisöönsä kuuluu aikuisia eri uskontokunnista. Lapsen ajatuksissa suurin eromme on uskonto. Ja lapsi haluaa yleensä olla samanlainen kuin muutkin. -- Se, että saamme toimia yhdessä, vaikka uskontomme on eri, se on niin arvokasta, että itken kun edes ajattelen asiaa. Että lasten vanhemmat luottavat niin paljon, että saamme toimia heidän lastensa kanssa, vaikka uskontomme on eri. Että kaikki koulun lapset saavat toimia toisten, eri uskontoisten lasten ja aikuisten kanssa. Niin hienoa. Tämä on se, millä teemme parempaa maailmaa – yhteistä maailmaa.

-Kasvattaja, blogi 13

Kasvattaja iloitsee, että yhdessä joukkueen lasten kanssa he saavat olla rakentamassa yhteistä ymmärrystä ja parempaa maailmaa uskontojen välisistä eroista huolimatta. Edellä kuvatun kaltainen luottamussuhde sekä lasten ja ohjaajien, että esimerkiksi ohjaajien ja kodin välillä antaa kotoutumiselle ja kulttuurien välisen ymmärtämisen synnylle hyvän perustan. Urheilun on mahdollista olla ennakkoluuloja purkavaa ja lähentävää yhdessätoimimista monikulttuuristen ja taustaltaan suomalaisten välillä. Valmentajalla, opettajalla tai ohjaajalla on kuitenkin tärkeä rooli rasismien ja ennakkoluulojen purkamiseen ohjaamisessa. (Kim 2009, 165) Kasvattaja kuvaa toiminna vaikutuksia lasten asenteisiin:

Puhuin vielä myöhemmin yhden lapsen kanssa rasismista. Hän kertoi: ”Ennen mä olin rasisti. Mut en mä voi enää olla, koska mun kaverit on eri värisiä. En mä halua, että niistä tuntuis pahalta. Ja oikeastaan, mä tykkäisin itekin olla välillä eri värinen. Mut kesällähän mä aina oonkin.” Yksinkertaista – mutta totta.

- Kasvattaja, blogi 13

Joukkueessa syntyneet vertaissuhteet ovat olleet tälle lapselle avainasemassa ennakkoluuloisten asenteiden murtamisessa.

Monille maahanmuuttajataustaisille tytöille ensikosketus urheiluun on kulttuuristen syiden takia saattanut tulla Suomessa. Tyttöjen kohdalla toiseus tai ulkopuolisuus saattaa olla urheilun ja liikunnan maailmassa jopa kaksinkertaista, sillä urheilua pidetään monissa kulttuureissa miehisenä asiana ja Suomessakin se on avautunut vasta myöhään ja jossakin määrin jakautuneena miesten ja naisten lajeihin. Erityisesti muslimityttöjen kohdalla urheiluun liittyvät erityishaasteet on todettu

useissa tutkimuksissa. (Kim 2009, 167) Aiemmin mainitsin suihkuviitasta, joka oli auttanut yhtä Icehearts-tyttöistä uimahallissa peseytyessä. Icehearts-kasvattaja kuvaa idean syntymistä:

On siis lapsi, joka ehkä valitsee pakoilla valvontaa, eikä käy ilman uimapukua suihkussa. Tästä seuraa likaisempi vesi sekä se, että lapsi on pakotettu olemaan tottelematon yhteisiä sääntöjä kohtaan. Kun tämä tilanne toistuu ja toistuu, lapsi alkaa mahdollisesti pitämään muitakin sääntöjä vähemmän tärkeinä. Ja mikä surullisinta – lapsi on ulkopuolella. Jos et voi sitoutua yhteisiin sääntöihin, et kuulu ryhmään. Siksi on tärkeää etsiä, etsiä, etsiä yhteisiä tapoja, yhteisiä keinoja.

Ompelijaystäväni Marjan kanssa kehittelimme Suihkuviitan – kuvassa suunnitelma. Prototyyppiä testattiin viime viikolla. Yksi leikki Merenneitoa, yksi Haamua ja yksi, hän sanoi: ”Minä tarvitsen Suihkuviitan, nyt voin käydä suihkussa oikein”.

- Kasvattaja, blogi 17

Joukkueurheilu sitouttavana ja sosiaalisena toimintana voi parhaimmillaan toimia hyvänä alustana kulttuurien väliselle ymmärtämiselle sekä lapsien ja nuorten sosiaalisen pääoman rakentamiselle. Urheilulla on omat negatiiviset puolensa, ja kuten edellä olen todennut, useissa tutkimuksissa joukkueurheilu on ollut muuta harrastustoimintaa heikompaa rikollisuuden ja ongelmakäyttäytymisen ehkäisemisessä. Kuitenkin Icehearts-toiminta on useissa tutkimuksissa (esim. Pölkki, 2011, Silonsaari 2016, Åstarand 2008) todettu vaikuttavaksi ja toimivaksi, mitä tämänkin tutkimuksen tulokset tukevat.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa olen avannut yhteyttä sosiaalisen pääoman sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja elämässä pärjäämisen välillä. Tapausesimerkkinä ja tutkimuskohteena on ollut Icehearts-tyttötyö, jonka kasvattajan ja yhteistyökoulun erityisluokanopettajan yhteistä blogia analysoimalla olen tuonut esiin, kuinka Icehearts-työllä on mahdollisuus olla vahvistamassa ja tukemassa syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja koko koulun sosiaalista pääomaa. Tutkimuskysymykseni olivat, miten Icehearts-tyttötyö tukee sosiaalisen pääoman rakentumista ja miten Icehearts-tyttötyö tukee koulun kasvatustyötä koulun näkökulmasta.

Blogiteksteistä nousee esimerkkejä siitä, kuinka Icehearts-kasvattaja antaa toiminnassa mukana oleville lapsille erityisesti emotionaalista tukea toimiessaan kuuntelevana ja välittävänä aikuisena sekä koulussa että vapaa-ajalla. Icehearts tukee sosiaalisen pääoman rakentumista sosiaalisen tuen ja sosiaalisen kontrollin avulla. Tärkeä elementti toiminnassa on kasvattajan pysyvyys ja sitoutuminen joukkueeseen vuosien ajaksi, mikä auttaa luomaan luottamussuhteita ja antaa aikaa jokaisen mukana olevan lapsen merkitykselliselle kohtaamiselle. Myös muut sosiaalisen tuen elementit, informatiivinen ja materiaallinen tuki sekä rakentava palaute, ovat läsnä toiminnassa. Lisäksi joukkueena ja ryhmänä toimiminen vahvistaa lapsen verkostoja ja tuottaa omanlaistaan sosiaalista kontrollia kasvattajan suoran auktoriteetin ohella.

Iceheartsin toimiessa vapaa-ajalla ja urheilun piirissä tarkastelin blogitekstien valossa myös toimintaa urheilun ja harrastamisen näkökulmasta. Useat teoreetikoista esittävät harrastusten olevan lasten ja nuorten kasvun, sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen pääoman valossa hyödyllisiä.

Icehearts tukee lasten ja nuorten mahdollisuuksia vapaa-ajan ja harrastustoimintaan silloinkin, kun siihen on esimerkiksi taloudellisia tai kulttuurisia esteitä. Bourdieu (1978) esittää harrastusten olevan yksi keino erottautua muista ja ylläpitävän osaltaan luokka-yhteiskuntaa. Matalan kynnyksen harrastustoiminta, jota järjestetään erityisesti niille, joille harrastaminen saattaisi olla taloudellisesti tai kulttuurisesti muuten hankalaa, voi osaltaan kaventaa näitä kulttuurisen,

sosiaalisen tai taloudellisen pääoman aikaansaamia eroja yhteiskunnassa ja siten lisätä hyvinvointia. Icehearts-toiminnan koskettaessa monia maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria kulttuuriset seikat urheiluun liittyen on otettava huomioon. Tutkimus osoitti, kuinka monesti kasvattajan toiminta on mahdollistanut urheiluun ja liikuntaan osallistumisen sellaisille lapsille, joiden kuttuurinen tausta on asettanut erilaisia esteitä. Tällä tavoin urheilu on toiminut myös kotoutumisen ja osallisuuden kokemusten mahdollistajana.

Koulun näkökulmasta Icehearts nähdään voimavarana. Tulkintani mukaan kasvattaja toimii koulussa ikään kuin laajennettuna kouluavaustajana, joka auttaa opettajia erityisesti sosioemotionaalisten pulmien ja oppimisen sekä käyttäytymisen haasteiden kanssa painivien oppilaiden tukemisessa. Samalla opettaja saa apua luokan hallintaan ja toisaalta hänelle jää enemmän voimavaroja muun luokan kohtaamiseen. Icehearts-kasvattajat ovat myös yhteydessä kotien kanssa, kuten esimerkiksi koulupsykologin luokse autetusta lapsesta tuli ilmi, sekä tarvittaessa noutavat haluttomia lapsia kouluun ja rohkaisevat heitä suoriutumaan myös koulutehtävistään. Samalla toiminta ei kuitenkaan rajoitu vain koulun seinien sisäpuolelle, vaan lasten kanssa toimiminen vapaa-ajalla tukee koulun työtä ja samaan aikaan koulussa toimiminen on eduksi Iceheartsin vapaa-ajan toiminnan näkökulmasta. Oleellista yhteistyön onnistumisessa on hyvät suhteet kouluun ja koteihin sekä kasvattajien pääseminen mukaan koulun yhteisöön. Toimiva yhteistyö lisää koko koulun sosiaalista pääomaa.

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt pureutumaan Iceheartsin toimintaan kasvattajan ja opettajan kuvaamana. Kriittisiä näkökulmia ei aineistosta juuri löytynyt, minkä selittänee osaltaan aineiston luonne Icehearts-toimintaa ja sen yhteistyötä koulun kanssa esittelevänä blogina. Kriittisten näkökulmien puutteesta huolimatta olen nähdäkseni onnistunut tuomaan esiin toiminnan olemusta ja löytämään vastaukset esittämiini tutkimuskysymyksiin. Hyödyllistä olisi tutkia tyttöjoukkuetta lisää, esimerkiksi tutustumalla joukkueen tyttöjen kokemuksiin toiminnasta.

Kuten aiemmin olen todennut, sosiaalinen pääoma on hyvinkin monipuolinen käsite, jonka avulla voidaan perustella monenlaisia tutkimusasetelmia. Lasten ja nuorten hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemisen tutkimiseen se antaa kuitenkin mielenkiintoisen lähtökohdan. Mielestäni juuri sosiaalisen pääoman käsitteen monipuolisuus antaa mahdollisuuden kuvata ja tutkia Iceheartsin kaltaista melko kokonaisvaltaista ja erilaisia lokeroiteja uhmaavaa toimintaa. Tässä tutkimuksessa käsite on antanut ikään kuin linssin, jonka kautta tarkasteltuna toiminnan vahvuudet lasten ja nuorten tukemisessa ovat voineet nousta esiin ja myös teoreettisen tarkastelun

kohteeksi. Sosiaalinen pääoma on huomioitu myös aiemmin mainitsemissani THL:n (Terveystieteiden tutkimuskeskus) ja hyvinvoinnin laitos 2016, ks. Silonsaari 2016) tutkimusprojektissa Iceheartsista.

Lasten ja nuorten syrjäytyminen on koko yhteiskuntamme tulevaisuutta koskettava ongelma. Jokainen syrjäytynyt lapsi maksaa yhteiskunnalle merkittäviä rahasummia tulevaisuudessa puhumattakaan inhimillisestä tragediasta. Lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman vahvistaminen ja muut syrjäytymistä ehkäisevät keinot ja toimintatavat on syytä nostaa esiin ja niiden perustaminen tutkimukseen on oleellinen osa ongelmaan puuttumisen prosessia. Tämän tutkimuksen toivon osaltaan lisäävän ymmärrystä keinoista, joilla lapsia voidaan tukea. Iceheartsin tavoitteena on laajentaa toimintaansa tuntuvasti, mutta Icehearts ei voi olla ratkaisu kaikkien lasten ja nuorten kohdalla. Tämän tutkimuksen tuloksia hyödyntämällä voidaan muutenkin lasten ja nuorten toimintaa ja kohtaamista kehittää niin koulumaailmassa kuin vapaa-ajan toiminnassakin. Myös tutkimuksen tulokset koulun ja vapaa-ajan yhdistävän kasvatuksen ja toiminnan vahvuuksista on syytä ottaa vakavasti. Jo MUKAVA-hankkeessa tuotiin esiin ajatus eheämmästä kokonaiskoulupäivästä lasten etuna (Pulkkinen 2002).

6.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa olleellinen tekijä on tutkimusprosessin läpinäkyvyys. Tutkijan täydelliseen objektiivisuuteen ei ole laadullisessa tutkimuksessa mielekäästä pyrkiä, ja kvantitatiivisessakin tutkimuksessa täyden objektiivisuuden saavuttaminen lienee mahdotonta. Oikea objektiivisuus tässä tutkimuksessa vaatii oman subjektiivisuuteni tunnustamista ja huomioimista tutkimusprosessissa ja sen arvioinnissa. (Eskola & Suoranta 2005, 17–18.) Tästä syystä pyrin avamaamaan tutkimusraportissani tekemiäni ratkaisuja avoimesti ja perustelemaan ne, jotta lukija voi tehdä omat johtopäätöksensä. Tässä tutkimusraportissa olen esittänyt selkeästi lähtökohtani tutkimukselle, millaiset olivat tutkimusongelmat, kuvaillut tutkimuskohteen, sekä miten olen kerännyt ja analysoinut aineiston. (Eskola & Suoranta 2005, 210.)

Olen kertonut jo aiemmin syistäni tutkimusaiheen ja tutkimuskohteen valintaan. Halki koko tutkimusprosessin olen pyrkinyt selkeyteen ja perusteelliseen läpinäkyvyyteen, jotta lukijan olisi mahdollista seurata tekemiäni ratkaisuja ja arvioida tekemiäni valintoja. Tässä tutkimuksessa relialibiteetin käsitteen soveltaminen ei ole mielekäästä, sillä en ole tehnyt toistettavissa olevia

mittauksia. En pyri tulosteni täydelliseen toistettavuuteen, sillä tutkimuskohteenani ovat olleet kasvattajan ja erityisopettajan julkisuuteen tuomat kokemukset ja ajatukset Icehearts-toiminnasta. Vaikka he kirjoittaisivat samoista aiheista blogiin uudelleen tai vastaisivat esimerkiksi haastattelukysymyksiin samoista aihepiireistä, voisi aineisto olla hyvin erilainen, sillä ihminen ja hänen ajattelunsa muuttuu ajan kuluessa. Toisen tutkijan tarkastelemana samasta aineistosta samojen teoreettisten lähtökohtien avulla löytyisi varmasti yhteneväisyyksiä, mutta todennäköisesti erilaisesta kokemusmaailmasta käsin toimiva tutkija löytäisi myös hieman erilaisia näkökulmia. Tutkimukseni tavoitteena on lisätä ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta lasten ja nuorten kasvun tukemisessa sekä koulun ja koulun kasvatustyötä tukevan toiminnan mahdollisuuksista vahvistaa sitä.

Validiteettia laadullisessa tutkimuksessa voidaan arvioida, ja sillä tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata juuri niitä ominaisuuksia ja käsitteitä, joita varten mittaväline on tutkimuksessa laadittu (Eskola & Suoranta 2005, 213). Ruusuvuoren, Nikanderin & Hyvärisen (2010, 27) mukaan laadullisessa tutkimuksessa validiteetin arvioiminen tarkoittaa kerättyjen aineistojen ja niiden käypyyden arviointia.

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt valitsemaan aineiston ja sen keruutavan siten, että sen avulla voin vastata asettamiini tutkimuskysymyksiin. Icehearts-tyttöjoukkueen kasvattaja tuntee Iceheartsin tekemän tyttötyön varmasti paremmin kuin kukaan muu. Hänen kokemuksensa ja ajatuksensa ovat siis arvokas tutkimuslähde. Erityisopettaja, joka kirjoittaa blogia Iceheartsin toiminnasta koulussa, on erittäin mielenkiintoinen ikkuna koulun näkökulmaan Iceheartsin kaltaisesta työmuodosta. Blogi on aineistona sekä hedelmällinen että ongelmallinen. Tekstejä ei ole kirjoitettu tutkimusta varten, minkä takia ne ovat vapaita esimerkiksi tutkijan tiedostamattomasta johdattelusta tai esimerkiksi asioiden esittämisestä silotellussa valossa tutkijaa silmälläpitäen. Toisaalta avoimesti Iceheartsin, koulun ja kirjoittajien omissa nimissä pidetty julkinen blogi saattaa olla luonteeltaan toimintaa mainostava ja hyviä puolia esille nostava, kriittisempien ajatusten jäädessä piiloon. Samalla julkisuudesta seuraa se, että blogitekstien todenperäisyys esimerkiksi niiden kertoessa erilaisista tapahtumista ja sattumuksista lienee melko varmaa, sillä muut saman yhteisön jäsenet todennäköisesti huomaisivat väritetyn tai vilpillisen kerronnan. Tästä kaikesta kuitenkin seuraa, että aineistostani ei kriittisempiä näkökulmia toimintaa kohtaan juurikaan nouse. Toisaalta Icehearts on arvostettu ja laajaa tunnustusta saanut toimintamalli, jonka toimintatapojen tieteellinen tutkiminen voi antaa arvokasta tietoa ja näkökulmaa myös muuhun lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön.

Tutkimuksen sisäinen validiteetti kuvaa tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointua. Ulkoinen validiteetti taas liittyy tutkijan tekemien tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyYTEEN. (Eskola & Suoranta 2005, 213.) Ulkoisen validiteetin saavuttaakseni olen pyrkinyt tuomaan blogiteksteistä kasvattajan ja opettajan kokemukset ja ajatukset esiin selkeästi ja perustelemaan tekemäni tulkinnat ja johtopäätökset niiden kautta peilaten teoriaan ja käsitteisiin. Sisäinen validiteetti on lukijan arvioitavissa tutkimusraportin perusteella. Lisäksi olen pyrkinyt kuvaamaan aineistoani ja tutkimustani riittävästi, jotta lukijan on mahdollista pohtia tulosteni soveltamista myös muihin konteksteihin.

Artikkelissaan "Haastattelun analyysin vaiheet" Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (2010) peräänkuuluttavat, että tutkimus jää kesken, mikäli tuloksia ei liitetä teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin käytännön ongelmiin. Tällä tavoin tutkimus saadaan avautumaan lukijoilleen uudella tavalla. Heidän mukaansa tutkimuksessa on aina kysymys asioiden kontekstoisesta uudelleen. Analyysin jälkeen ilmiö asettuu uuteen valoon, jonka tuore lähestymistapa on avannut. Tämä kutsuu muita tutkijoita kehittelemään ja viemään pidemmälle tutkimuksen avaamaa dialogia. (Ruusuvuori ym. 2010, 29.) Tähän olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt avaamalla Iceheartsin toiminnan sosiaalista pääomaa ja lasten hyvinvointia vahvistavia ulottuvuuksia, joiden ymmärtämisestä ja tiedostamisesta toivon olevan hyötyä paitsi Iceheartsille, myös muille lasten ja nuorten hyvinvoinnin parissa toimiville.

Tutkimusta tehdessä tutkijan eteen tulee monia eettisiä kysymyksiä. Nämä tutkijan on otettava huomioon sekä tutkimuksen teossa että siitä raportoidessaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 23). Tässä tutkimuksessa tutkittavien anonymiteetin suojeleminen ei ole ollut täysin mahdollista, sillä tutkimusaineisto on julkisesti esillä internetissä tutkittavien nimiin yhdistettynä. Lisäksi Icehearts-tyttöjoukkueita on tällä hetkellä toiminassa vain yksi. Näistä syistä johtuen on ollut ensiarvoisen tärkeää, että blogin kirjoittajat ovat antaneet luvan tekstiensä käyttämiseen tutkimuksessa tietoisena siitä, että täyttä anonymiteettiä on käytännössä mahdotonta ylläpitää. Sain tutkimusta varten luvat sähköpostin välityksellä sekä kasvattajalta, erityisopettajalta että kyseisen koulun rehtorilta. Lisäksi olen tutkimuksessa jättänyt mainitsematta koulun, jossa toiminta tapahtuu. Olen kertonut koulun sijaitsevan Vantaalla, koska se on merkittävää muun muassa Iceheartsin toiminnan historian ja nykyisen kehittämisen ymmärtämisen kannalta ja koska tyttöjoukkueen julkisista tiedoista koulu on löydettävissä helposti. Toimintaan osallistuvien lasten anonymiteetti on melko hyvin suojattu, sillä blogiteksteissä heitä ei yksilöidä tunnistettavasti,

kuten ei myöskään tässä tutkimuksessa. Olen luvannut lähettää tutkimusraporttini sähköisen version tutkimuksen osallistujille. Läpinäkyvyys raportoidessani tutkimukseni prosessista osoittaa, olenko noudattanut tieteellisiä toimintatapoja, mikä on eräs vaatimuksista eettisesti kestäväälle tutkimukselle.

Tutkimuksessani pyrin plagioinnin välttämiseksi osoittamaan selkeästi, mikä on omaa ajatteluani, mikä viittausta muiden tuottamaan tekstiin tai muuhun materiaaliin. Lisäksi olen pyrkinyt tuomaan selkeästi esiin omat motiivini ja ennako-oletukseni tutkimukseni aiheen suhteen. Mielestäni olen onnistunut raportoinnissani esittämään tutkimusprosessin siten, että lukijan on mahdollista arvioida tutkimukseni luotettavuus ja eettisyys.

6.2 *Lopuksi*

Lähdin toteuttamaan tätä tutkimusta tavoitteenani ymmärtää paremmin, miten Icehearts-toiminta vahvistaa ja auttaa lapsia ja nuoria. Toiminnasta on monia positiivisia tutkimustuloksia, ja se on laajasti arvostettua. Toivon, että tämän tutkimusraportin luettuaan lukijalla on kuva siitä, millaiset elementit Icehearts-toiminnassa vahvistavat lasten ja nuorten sosiaalista pääomaa ja jonkinlainen aavistus siitä, mikä tekee toiminnasta niin hyvin vaikuttavaa. Toivon, että tutkimustulokseni voivat olla auttamassa Iceheartsia toiminnan kehittämässä, mutta myös avuksi muille lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Sosiaalisen pääoman positiiviset vaikutukset niin yhteiskunnan, yhteisön kuin yksilönkin osalta ovat merkittäviä. Siksi toimivat toimintamallit sen tukemiseen ovat arvokkaita kasvatuksen parissa työskenteleville. Toivon myös omassa työssäni opettajana osaavani vahvistaa ja tukea etenkin heikon alkupääoman saaneita lapsia oikealla tavalla.

Tutkimukseni avaa myös mahdollisuuksia jatkotutkimukselle: Esimerkiksi Tolosen (2009) tutkimat tytöt olivat tämän tutkimuksen Icehearts-tyttöjä vanhempia ja lastensuojelun asiakkaita, sijaisperheissä tai lastenkodeissa kasvaneita. Heidän elämäntarinoitaan ja kokemuksiaan olisi mielenkiintoista verrata Icehearts-tyttöjen elämänkulkuihin tyttöjoukkueen ollessa lähempänä täysi-ikäisyyttä. Tällöin saisimme lisää tietoa Iceheartsin toiminnan pitkäaikaisvaikutuksista verrattuna perinteiseen lastensuojelutoimintaan. Toki lastensuojelun parissa kasvaneiden tyttöjen kotoa saadut lähtökohdat ovat jo alunperinkin vielä Iceheartsiin valittuja heikompia. Toinen mielenkiintoinen tutkimusnäkökulma voisi olla sosiaalisen pääoman tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tarvittavien valmiuksien ja ymmärryksen kehittäminen opettajankoulutuksessa tai opettajien täydennyskoulutuksessa.

7 LÄHTEET

Aaltonen, S., & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (Toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, s.197–208.

Bourdieu, P. 1978. Sport and social class. Social science information 17 (6), s. 816–840.

Bynner, J. 2007. Leisure life, identity and social capital. Teoksessa Helve, H. & Bynner, J. (Toim.) 2007. Youth and Social Capital. The Tufnell Press: London, S. 195–201.

Cochran, M. 1990. Personal networks in the ecology of human development. In M. Cochran, M. Lerner, D. Riley, L. Gunnarsson & C. R. Henderson, Jr, Extending Families: The social networks of parents and their children. New York: Cambridge University Press. 3–33.

Coleman, J. 1988. Social capital in the creation of human capital. American journal of sociology 94, 95–130.

Côté, J. 2007. Youth and the provision of resources. Teoksessa Helve, H. & Bynner, J. (Toim.) 2007. Youth and Social Capital. The Tufnell Press: London, S. 59–70.

Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuorten turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Gadamer, H-G. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Tampere: Vastapaino

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY

Habib, H. 2009. Nuorten muuttajien leimaaminen. Työn kohteet ja tekijät - kenelle toimintaa ja kenen kanssa töitä tehdään? S. 44–48. Teoksessa Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A-M., & Suurpää, L. (toim.) 2009. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaa osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto

Haltsonen, T. 2014. Easy Sport –pallolukerhot syrjäytymisen ehkäisijänä. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla https://asiakas.kotisivukone.com/files/wau.autta.fi/easysport_-_pallolukerhot_syrjaytymisen_ehkaisijana_tytti_haltsonen_gradu_2014.pdf viitattu 8.3.2016

Helsingin sanomat, uutinen 30.12.2015 saatavilla: <http://www.hs.fi/urheilu/art-2000002877378.html> viitattu 20.3.2017

Helve, H. 2009, Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Liikkanen, M. (toim.) 2009, Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus. s. 251-268

Hiilinen, I. & Takkinen, S. 2014. Icehearts-joukkueen kokoamisprosessi. Ammattilaisten näkemyksiä kokoamisprosessin toteutuksesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavilla <https://www.theseus.fi/handle/10024/82347> viitattu 28.2.2016

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy

House, J.S. 1981. Work stress and social support, MA: Addison-Wesley.

Icehearts joukkueen koonnin prosessikuvaus; Millä perustein lapsia on valittu joukkueeseen? Laurea ammattikorkeakoulu. Opinnäyte. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/55114/ONT%20.pdf?sequence=1> viitattu 16.2.2016
Icehearts verkkosivut <http://www.icehearts.fi> viitattu 20.3.2017

Johanson, J-E., Siivonen, V. 2004. Sosiaalisen pääoman kenttä, seuraukset ja perusta organisaatioissa. Työelämän tutkimus 2(1), 12–24.

Judén-Tupakka, S. 2007. Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen A. & Värri V- M. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

Kalliomäki, M., Lindfors, A. 2011. Icehearts-toiminta poikien tukena. Vanhempien näkökulma. Metropolia ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/28733/oppis.pdf?sequence=1> viitattu 28.2.2016

Kekkonen, S. 2016. Akateeminen identiteetti uhattuna? Kansainvälisten yliopiston opettajien akateemisen identiteetin muodostuminen suomalaisella tieteen pelikentällä. Tampereen yliopisto, Pro gradu –tutkielma. Saatavilla <https://tampub.uta.fi/handle/10024/100438> viitattu 12.3.2017

Kärki, K. & Kärki P. 2015. Icehearts-toiminta koulun tukena. Metropolia ammattikorkeakoulu, Opinnäyte. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/93561/LOPULLINEN%20OPPARI%20pdf.pdf?sequence=1> viitattu 8.3.2016

Kim, H. 2009. Miten monikulttuurista liikunta ja urheilu Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. Teoksessa Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A-M., & Suurpää, L. (toim.) 2009. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, s. 160–176

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere Tampere University Press. Väitöskirja

Laine, T. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) 2007 Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysin menetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 28–45.

Leevi Launonen & Lea Pulkkinen (toim.) (2004) Koulu kasvuyhteisönä - kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mahoney, J. L. & Cairns, R. B. 1997. Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33, 241–253.

Morrow, V. 1999. Conceptualizing social capital in relation to the well-being of children and young people: a critical review. *The Sociological Review* 47(4), 744-765.

Morrow, V. 2001. Young people's explanations and experiences of social exclusion: retrieving Bourdieu's concept of social capital. *International Journal of Sociology and Social Policy* 21 I(4/5/6) 37-63.

Morrow, V. 2004. Children's "social capital": implications for health and well-being. *Health Education* 104(4), 211–225.

Möttönen, S. & Niemelä, J. 2005. Kunta ja kolmas sektori: Yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä: Ps-kustannus

Nuorisolaki 1285/2016, 8 § saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>, viitattu 10.1.2017

OAJ, uutinen 17.2.2017. Tutkimus: Opetusalalla yhä useampi kokee työmäärän ylittävän sietokyvyn. Saatavilla: http://www.oaj.fi/cs/oaj/Uutiset?contentID=1408918684753&page_name=Tutkimus+Opetusalalla+yha+useampi+kokee+tyomaaran+ylittavan viitattu 17.2.2017

Sarimaa, M. 2015. ”Moni oppilas tulee miettineeksi omaa elämäänsä.” Opettajien näkemyksiä kouluvierailuista. Tampereen yliopisto, kasvatustieteen kandidaatin tutkielma.

Opetushallitus, 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Saatavilla: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus Viitattu: 14.3.2017

Pirinen, S. 2015. Jääsydänten kasvattajan ammatti-identiteetti Icehearts kansalaisjärjestössä, Kasvattaja - sehä on makee. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Pölkki, K. 2011. Icehearts – sosiaalisen vahvistamisen toimintamuotona. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavilla <https://publications.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/35261/Icehearts-Opinnaytetyo-Kimmo%20Polkki.pdf?sequence=1> viitattu 16.2.2016

Pulkkinen, L. 2002 Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Putnam, R. D. 1993. Making democracy work. Civic traditions in modern Italy. Princeton: Princeton university press.

Putnam, R. D. 1995. Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in america. *PS, Political Science & Politics*, 28(4), 664.

Putnam, R. 2000. Bowling alone. New York: Simon and Schuster.

Pyykkönen, M. 2007. Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisjärjestöjen toiminnassa. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisu 10. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/jarjesto.pdf>, Viitattu 19.2.2017

Rajakaltio, H. 2005. Sosiaalisen pääoman kehkeytymisen ehdot kouluyhteisössä. Teoksessa: Poikela, E (toim.) 2005. Oppiminen ja sosiaalinen pääoma. Tampere: Tampere university press, s. 127–152.

Reynolds, T. 2007, Judged by the company we keep: Friendships networks, social capital and ethnic identity of Caribbean Youngfield people in Britain, Teoksessa Helve, H. & Bynner, J. (Toim.) 2007. Youth and Social Capital. The Tufnell Press: London, S. 71–86.

Ruusuvuori, J. Nikander P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J. Nikander P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino

Salmela-Aro, K. 2007, Adolescents' and young adults goal-related social ties, Teoksessa Helve, H. & Bynner, J. (Toim.) 2007. Youth and Social Capital. The Tufnell Press: London, 127–135
Sampson R. J., Laub J. H. (1993). Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life. Cambridge: Harvard University Press

Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntaukset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 55. Oulu: Oulun yliopisto

Silonsaari, J. 2016. Rakkaudesta lajiin ja paskaan läppään: Icehearts-urheilujoukkue ja poikien sosiaalinen pääoma. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/opinnaytekilpailu/silonsaari_jonne_gradu.pdf viitattu 12.12.2016

Silverman, D. 2000. Doing Qualitative Research. A practical Handbook. London, SAGE Publications.

Stolle, D. & Hooghe, M. 2003. Conflicting approaches to the study of social capital. Competing explanations for causes and effects of social capital. Ethical perspectives 10, 22- 45.
Tardy, Charles (1985) Social support measurement. American Journal of Community Psychology 13(2), 187–202.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, uutinen 8.1.2016, saatavilla <https://www.thl.fi/fi/-/joukkueurheilu-tukee-lapsen-kasvua-ja-kehitysta-thl-selvittaa-icehearts-toiminnan-vaikutuksia>, viitattu 16.3.2017

Tiitinen, I. 2013. ”Hänhän on pohjimmiltaan hyväntahtoinen poika”

Toivonen, E. 2009. Sosiaalinen tuki: Vertaileva tutkimus suomalaisten ja yhdysvaltalaisien nuorten saaman sosiaalisen tuen määrästä ja merkityksestä. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80796/gradu03704.pdf?sequence=1> viitattu 20.2.2016

Tolonen, T. (2009) Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Bardy, M. (Toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 176–194

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Wickström, M. 2014. Lapsia liukkaalla jäällä. Kasvattajaseura Iceheartsin tarina. Helsinki: Aurinko Kustannus

Åstrand, R. 2007. ”Mustakin olis voinu tulla joku huligaani jos en mä olis siihen sirkukseen jumittunu” Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä - tapaustutkimus Suvelan sirkuksesta ja Iceheartsista. Pro gradu-tutkielma. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteiden tiedekunta. Saatavilla http://www.riikkaastrand.net/wp-content/uploads/2012/08/Mustakin-olis-voinu..._gradu.pdf viitattu 26.2.2016